

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ซึ่งวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและประธานนักเรียนต่อการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. หลักการและแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้
2. การบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา
3. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักการและแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน เพราะแหล่งเรียนรู้จะเป็นสื่อในการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้และเกิดการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการหรือกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ให้บังเกิดผลต้องเกิดจากการสนับสนุนของผู้บริหารการดำเนินการของครู นักเรียน และความร่วมมือของทุกฝ่าย

1. ความหมายของแหล่งเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 4) ได้ให้ความเห็นว่า แหล่งเรียนรู้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถเป็นผู้เรียนรู้อย่างมีอิสระเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถหรืออาจกล่าวได้ว่า แหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน (Self Actualization)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 3) ได้กล่าวถึง แหล่งเรียนรู้ว่าเป็น “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” อันอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2545ข : 43) ได้นิยามความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ วิทยาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

เรื่อง เจริญชัย และเสรี ราชโอรณ (2545 : 3) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ว่า แหล่งวิทยาการท้องถิ่น สถานศึกษา สถาบัน หรือศูนย์ฝึกอาชีพของทางราชการหรือเอกชนที่จัดการศึกษา การฝึกหัด หรือการฝึกอบรม วิชาชีพเพื่อให้บุคคลมีความรู้ ทักษะสามารถประกอบ อาชีพได้ โดยมีการดำเนินการอยู่เป็นประจำ เช่น โรงเรียนอาชีววะวิทยาลัยเทคนิค ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถาบันฝีมือแรงงาน โรงเรียนพานิชยการของเอกชน

เสรี พงศ์พิศ (2545 : 1) ได้เรียกแหล่งการเรียนรู้ว่า ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ซึ่งหมายถึง โครงการหรือระบบการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ซึ่งหมายถึงความรู้ในการเข้าใจชีวิต ธรรมชาติ ทรัพยากร สังคม และความรู้ในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและมีการประยุกต์ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่หรือจากวัฒนธรรมอื่น

สามารถ รอดสำราญ (2546 : 6) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิทยาการ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

คำริ บุญชู (2548 : 27) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลาย ที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการได้คิดเอง ปฏิบัติเอง สร้างความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยและต่อเนื่อง จนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และสุดท้ายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

วิชัย ฤกษ์ภูริทัต (2548 : 3) ได้ให้คำจำกัดความว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่น่าสนใจ สามารถทำให้เกิดความรู้ต่อผู้ที่ได้เข้าไปอบรมหรือศึกษา ค้นคว้า

แหล่งเรียนรู้ที่อาจเกิดขึ้น โดยธรรมชาติ หรือเกิดจากการสร้างของมนุษย์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548 : 20) ได้นิยามความหมาย แหล่งการเรียนรู้หมายถึง แหล่งหรือที่รวมสาระความรู้ อาจเป็นสถานที่หรือศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สาระความรู้หรือบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ศิริพร กองแก้ว (2548 : 19) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ ความรู้ทางวิทยาการต่าง ๆ ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ได้ด้วยตนเอง เพื่อเสริมสร้างตนเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญอย่างมาก เป็นทั้งแหล่งการศึกษา การเรียนรู้ การปลูกฝัง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความคิด ค่านิยม และสร้างเสริมวิทยาการและประสบการณ์ต่าง ๆ

อาชัญญา รัตนอุบล และคนอื่น ๆ (2548 : 6) ได้ให้ความหมาย แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตหมายถึง แหล่งหรือที่รวมสาระความรู้ ซึ่งอาจเป็นสถานที่ ศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร หรือบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาความหมายของแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้หมายถึง สถานที่ศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน โดยมีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และเป็นผู้กำหนดเวลา แหล่งเรียนรู้สามารถทำให้เกิดความรู้ต่อผู้ที่ได้เข้าไปอบรมหรือศึกษาค้นคว้าข่าวสาร สาระความรู้และเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ มีความรู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและเรียนรู้ต่อการจัดการเรียนดังกล่าว นอกจากกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีลักษณะ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนแล้ว จำเป็นต้องมีการจัดแหล่งและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนการเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 15) หมวด 4 มาตรา 25 ได้ระบุไว้ว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการ

เรียนรู้กันอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โรงเรียนทุกแห่ง ทุกระดับถือเป็นตัวแทนของรัฐในการจัดการศึกษาและดำเนินการตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อันเป็นหลักการร่วมกันในการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนได้เรียนอย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 43) กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ ของบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในอาชีพต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ ญาติ เพื่อน พระหรือผู้นำทางศาสนา ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้จากสิ่งที่เคยทำทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ ลองผิด ลองถูก จากเรื่องที่รู้และไม่รู้เพื่อค้นหาคำตอบและความท้าทายใหม่ ๆ แหล่งเรียนรู้จากสังคมเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากสถาบันต่าง ๆ จนเกิดความรู้ทักษะมากขึ้น

ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545 : 40-42) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า ในแต่ละท้องถิ่นมีสิ่งที่น่าสนใจอยู่มากมาย หากศึกษาจากจุดประสงค์ของการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข หรือมีคุณภาพเป็นคนที่สมบูรณ์ มีความสมดุลทางด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม อารมณ์ สามารถพึ่งตนเองและร่วมมือกับคนอื่นได้อย่างสร้างสรรค์ คุณสมบัติเหล่านี้ จะต้องเกิดจากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายทุกรูปแบบ เพื่อให้ผู้เรียน ได้สัมผัสสัมพันธ์ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย และได้กำหนดคุณค่าของแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้รู้และผู้เรียนตระหนักในความสำคัญ และภูมิใจในท้องถิ่น
2. ให้โอกาสในการเรียนรู้ด้วยการสัมผัสสัมพันธ์
3. เรียนรู้ด้วยตนเอง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้
4. เรียนจากของจริง จากตัวอย่างความสำเร็จได้ประสบการณ์ตรง
5. น่าสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
6. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของลูกหลาน
7. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
8. เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ ภูมิปัญญาสากลกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
9. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีทักษะในการทำงาน การเรียนและทักษะอื่นๆ
10. เป็นการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

อำนวยการ (2545 : 1) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ (Education Resource Center) โดยสรุปได้ว่า เป็นสื่อการศึกษาที่จะเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญ สนองต่อความต้องการของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้จริง รู้รอบ ช่วยส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้ครูสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ง่ายกว่าการสอนบรรยายแต่เพียงอย่างเดียว ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่ค้นคว้า ทำ ทาย แข่งขันกับเวลา กระตุ้นความคิดเห็น จินตนาการและสร้างสรรค์ชิ้นงานที่แท้จริง

สุมน อมรวิวัฒน์ (2545 : 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้โดยการใช้ แหล่ง การเรียนรู้ต่าง ๆ ไว้ว่า การเรียนรู้โดยการใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นการบูรณาการการทั้ง ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี เกิดผลที่สำคัญแก่ศิษย์ตลอด ไป

เฉลิม พรกระแสน (2545 : 7 ; อ้างอิง : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) (2542 : 15) ในฐานะครูต้นแบบที่ได้ปฏิบัติงานวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนของตนด้าน การใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญและข้อดีใน การศึกษาโดยวิธีนี้ว่า

1. เป็นกระบวนการที่ยึดหลักการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง สามารถพัฒนา ความรู้ ประสบการณ์ และความรูสึกได้เป็นอย่างดี
2. ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีมนุษยสัมพันธ์และความมีวินัยใน ตนเอง
3. เป็นการเรียนรู้เรื่องราวใกล้ตัว ซึ่งบางครั้งเหตุการณ์นั้นส่งผลกระทบต่อตัว นักเรียนและชุมชนของนักเรียนเอง การเรียน โดยวิธีนี้จึงเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่นและ เห็นแนวทางให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาและพัฒนาท้องถิ่นของตน
4. นักเรียนได้รู้จักแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน ได้พบกับบุคคลในชุมชน เป็น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนอีกทางหนึ่ง

ชัยวัฒน์ บุณฑริก (2545 : 4) ได้มองความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ชุมชนใน ลักษณะของทรัพยากรทางการศึกษาไว้ 2 ด้าน คือ ด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งแต่ละด้านมี ความสำคัญดังนี้

ด้านปริมาณของทรัพยากร

1. มีผลต่อประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนการสอน ถ้าหากทรัพยากรมี เพียงพอ การดำเนินกิจกรรมขององค์กรจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงกันข้ามถ้า

หากปริมาณของทรัพยากรมีไม่เพียงพอ การดำเนินงานของกิจกรรมจะไม่สามารถมีประสิทธิภาพได้

2. มีผลต่อประสิทธิผลของกิจกรรมการเรียนการสอน ถ้าหากปริมาณของทรัพยากรไม่เพียงพอการดำเนินกิจกรรมก็อาจไม่บรรลุเป้าหมายได้ ถ้าหากเปรียบเทียบการดำเนินกิจกรรมเหมือน การวิ่งของรถยนต์ซึ่งจะต้องใช้น้ำมัน ถ้าหากน้ำมันมีไม่เพียงพอ รถยนต์ก็ไม่สามารถวิ่งถึงจุดหมายได้ฉันใด การดำเนินกิจกรรมขององค์การก็เช่นกัน ถ้าหากขาดทรัพยากรหรือทรัพยากรไม่เพียงพอ แล้วการดำเนินกิจกรรมก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหรือมีประสิทธิผลได้

3. มีผลต่อการเลือกกิจกรรมที่จะปฏิบัติ ปริมาณจะเป็นตัวกำหนดตัวหนึ่งในการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม ในการดำเนินกิจกรรมตามความเป็นจริงนั้น กิจกรรมจะเป็นตัวกำหนดทรัพยากร แต่ในบางกรณีทรัพยากรจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรม เนื่องจากข้อจำกัดของทรัพยากรและความจำเป็น ที่จะต้องดำเนินกิจกรรมให้บรรลุหรือสำเร็จภายในเวลาที่จำกัด

ด้านคุณภาพของทรัพยากร

1. มีผลต่อประสิทธิภาพของกิจกรรม คุณภาพของทรัพยากรจะมีผลต่อประสิทธิภาพค่อนข้างสูงในบางครั้ง แม้ทรัพยากรจะมีจำนวนมากก็ตาม ถ้าหากเป็นทรัพยากรที่ปราศจากคุณภาพแล้วดำเนินการก็ปราศจากคุณภาพได้ เช่น ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนมีครูที่มีความรู้ความสามารถสูง การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้นก็บรรลุเป้าหมาย คือ สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนสูง

2. มีผลต่อประสิทธิผลของกิจกรรม ประสิทธิภาพของกิจกรรม หรือ ประสิทธิภาพขององค์การ มีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับคุณภาพของทรัพยากร ถ้าหากการดำเนินการกิจกรรมใด ทรัพยากรมีคุณภาพไม่ดี ประสิทธิภาพอาจจะมีแต่ค่อนข้างต่ำกว่าการมีทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง

3. มีผลต่อคุณภาพของกิจกรรม คุณภาพของกิจกรรมมีความสัมพันธ์เป็นอย่างมากกับ คุณภาพของทรัพยากร ถ้าหากการดำเนินกิจกรรมใดได้ทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง คุณภาพของกิจกรรม ก็จะดีไปด้วย

แหล่งการเรียนรู้มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ทั้งในระบบและ นอก ระบบ (กรมสามัญศึกษา. 2544 : 7) ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process Of Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning By Doing) ทั้งจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตนเองมีอยู่แล้ว

2. เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา ของผู้เรียน
3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตรง
4. เป็นห้องเรียนธรรมชาติ เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม
5. เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูล ได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง
6. สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุก เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง
7. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน
8. มีสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3) แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้สรุปได้ในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่นักเรียนจะศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่สนใจใฝ่รู้ แหล่งเรียนรู้มีทั้งใน โรงเรียนและชุมชน
2. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนนอกจากห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่างๆแล้ว สถานที่ทุกแห่งในบริเวณ โรงเรียนจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้และบางครั้ง โรงเรียนอาจจัดเพิ่มเติมสิ่งที่มีอยู่เช่น จัดเป็นจุดศึกษา สวนการเรียนรู้ ค่าการเรียนรู้ เป็นต้น
3. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้น อาจเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา สาธารณประโยชน์ สถานประกอบการ สถาบันทางการศึกษา อาชีพในชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ
4. โรงเรียนจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกิจกรรมต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียน ในโรงเรียน และชุมชน

อย่างไรก็ตามแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่กล่าวในเบื้องต้นนั้นจะบังเกิดประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติต้องยึดหลักปรัชญาการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดได้ปฏิบัติงานด้วยเอกลักษณ์ของตัวเอง

สายสุนีย์ แสงเขื่อนแก้ว (2547 : 9) กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่โรงเรียนต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ สนองความแตกต่าง

ระหว่างบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เพื่อสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่และต่อเนื่อง โรงเรียนต้องดำเนินการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทุกวิถีทางโดยอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายของ โรงเรียนและชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายให้มีประสิทธิภาพ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

กิ่งแก้ว อารีรักษ์ (2548 : 118) ให้ความสำคัญของการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่หลากหลาย
2. ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งขึ้น โดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล สะท้อนความคิดเห็นจากแหล่งการเรียนรู้
3. กระตุ้นมุ่งเน้นลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น สามารถสร้างผลผลิตในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงขึ้น
4. เสริมสร้างการเรียนรู้ จนเกิดทักษะการแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการสร้างความตระหนักเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและ ความแตกต่างของข้อมูล
5. แหล่งการเรียนรู้เสริมสร้างการพัฒนาการคิด เช่น การแก้ปัญหา การให้เหตุผล และการประเมินอย่างมีวิจารณญาณ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยอิสระ
6. เปลี่ยนเจตคติของครูและผู้เรียนที่มีต่อเนื้อหารายวิชา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. พัฒนาทักษะการวิจัยและความเชื่อมั่นในตนเองในการค้นหาข้อมูล
8. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการ ในด้านเนื้อหา เจตคติ และการคิดอย่างมี วิจารณญาณ โดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนรู้

นเรนทร์ คำมา (2548 : 2) ได้กล่าว ถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่รวบรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกัน ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลาน

3. เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนานและมีความสนใจที่จะเรียนรู้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย

4. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

5. ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในท้องถิ่น พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่นทั้งปัจจุบันและอนาคต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 3) แนวคิดและแนวปฏิบัติที่สำคัญมีดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้เน้นความสำคัญที่ผู้เรียนให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้

2. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการฝึกทักษะการใช้กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การสังเกต การรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติจริง ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น

3. ให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ ได้คิด แสดงออกอย่างอิสระ บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกัลยาณมิตร

4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งระบบ

5. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนให้มาเป็น ผู้รับฟัง ผู้เสนอแนะ ผู้ร่วมเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษา ผู้สร้าง โอกาส สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นนักออกแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุด

6. ต้องการให้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิต คือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว จากง่ายไปหายาก จากรูปธรรมสู่นามธรรม โดยใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นสื่อ ประสบการณ์ชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นฐานการเรียนรู้และประยุกต์ใช้กับการป้องกันและแก้ปัญหา

7. ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกจัดกิจกรรม ได้เรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจใฝ่เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง

8. ถือว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาทุกสถานที่

9. ปลูกฝังสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

อาชัญญา รัตนอุบล (2548 : 3) กล่าวว่า การจัดการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับแหล่งเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย จะช่วยพัฒนาบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน ทำให้

เยาวชนมีทักษะการดำรงชีวิตที่เหมาะสมและพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่ยั่งยืน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องแหล่งเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ซึ่งถือว่าเป็นตัวช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในยุคนวัตกรรมศึกษานี้ถือเป็นสื่อที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะทำให้มองเห็นภาพการสอนของครูที่มุ่งให้ความสำคัญกับผู้เรียน ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ไม่ว่าจะเป็นด้านความสนใจ ความสนุกกับการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ของกลุ่มสาระใกล้กับการดำรงชีวิตจริง มีเจตคติที่ดีกับธรรมชาติ แทนที่จะให้เด็กรอรับการบอกความรู้จากครูภายในห้องสี่เหลี่ยมอันอึดอัด กับแคบเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 แหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ที่เป็นจริงทั้งในและนอกโรงเรียน

3. ความเป็นมา แนวคิด และหลักการในการจัดแหล่งเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 7) กล่าวว่า ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจในการจัดแหล่งเรียนรู้ เพื่อสนองต่อการศึกษาดลอดชีวิตตามความแตกต่างของบุคคลในระดับต่าง ๆ เป็นจำนวนไม่น้อยและนับวันจะเพิ่มพูนมากขึ้น เพราะได้ตระหนักดีว่าเป็นวิธีการให้การศึกษาดลอดชีวิตที่ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางปัญญานำมาซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศทุก ๆ ด้าน ในประเทศอังกฤษ เมื่อดำเนินการเรื่องการศึกษาปฏิรูปการศึกษานั้น พบว่า การสร้างนิสัยแห่งการเรียนรู้สำคัญที่สุด การเรียนรู้จึงเป็นวาระสำคัญของชาติที่รัฐบาลต้องดำเนินการให้ประชาชนเข้าใจและซาบซึ้งกับมรดกวัฒนธรรมของชาติทรัพยากรหลักที่สำคัญที่รัฐบาลอังกฤษกำหนดบทบาทให้เป็นจุดพลังแห่ง การเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญนี้มีอยู่หลายประเภท

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541 : 18) ได้กล่าวว่า หลักการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อให้การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนมีความเข้มข้นคงทน ประการที่สำคัญ คือ ต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลายโดยคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายได้ดีถ้าลงมือปฏิบัติจริงและมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

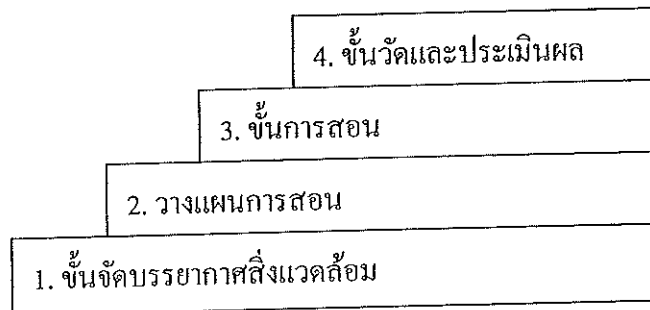
และวิธีการหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการและได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสิ่งสำคัญ ข้อควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีดังนี้

1. บรรยากาศแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริง หรือเสมือนจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียน เรียนด้วยตัวเองให้มากที่สุด
4. จัดบริเวณ โรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็น

สำคัญ

7. มีความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน ในการดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนและนอก โรงเรียนแหล่งเรียนรู้มีวิธีจัดได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความพร้อมของประชาชนและสภาพของชุมชนนั้น ๆ โดยมีองค์กรส่วนท้องถิ่นหรือประชาชนในหมู่บ้านเป็นหลักในการจัดตั้งสำนักงาน

สุภภรณ์ มั่นเกตุวิทย์ (2541 : 22) อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 34-41) ครุต้นแบบปี 2541 โรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว (นวรรัฐ) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แสดงขั้นตอนในการใช้แหล่งการเรียนรู้ภายใน คือ ห้องวิทยาศาสตร์แบบพึ่งตนเองดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ขั้นตอนในการใช้แหล่งเรียนรู้ภายใน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 34-41)

1. การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างบรรยากาศทั้งในและนอกห้องเรียน ที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เน้นความเป็นธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียนเป็นแบบสำคัญ และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดที่สำคัญ ต้องมีความปลอดภัยสูง

2. การวางแผนการสอน เริ่มจากการศึกษาหลักสูตร และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดเตรียมเป็นแผนการเรียนเอกสารและสื่อ มีการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในกรณีที่ต้องออกไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานที่

3. ชั้นการสอน ต้องมีการทดสอบความรู้พื้นฐานในการออกไปศึกษาที่แหล่งเรียนรู้ทุกครั้งด้วยเครื่องมือที่หลากหลายรูปแบบ กิจกรรมการเรียนรู้จริง ให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูผู้สอนเป็นเพียงผู้กำกับ ควรฟังพยานชุมชน ผู้รู้ หรือเจ้าของแหล่งการเรียนรู้เป็นวิทยากรให้ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ แก่นักเรียน

4. ชั้นประเมินผล ให้มีการประเมินผลตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียน เช่น การสังเกตความสนใจ สอบถามความรู้สึก ความคิดเห็น สัมภาษณ์ ตรวจสอบชิ้นงานที่ปฏิบัติ จัดทำแฟ้มสะสมงานในรูปแบบที่ง่าย ๆ เป็นธรรมชาติ และต้องมีการประเมินผลทุกระยะ กล่าวคือ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังการเรียน

พิชัย เสงี่ยมจิตต์ (2542 : 105) ได้กล่าวถึงวิธีสอนแบบพานักเรียน (Field Trip Method) ว่ามีขั้นตอนในการสอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการไปศึกษานอกสถานที่ โดยคำนึงถึงความจำเป็น ความเกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน พฤติกรรมที่ครูต้องการและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

2. การเตรียมการก่อนพานักเรียนไป

2.1 สํารวจแหล่งที่จะไป

2.2 ร่างกำหนดการ

2.3 เตรียมคำถามไว้ให้เด็กตอบ

2.4 เตรียมนักเรียนและเร้าให้เกิดความสนใจ ตลอดจนทำการปฐมนิเทศ

สาระที่สำคัญ

2.5 แจกกำหนดการให้เจ้าของสถานที่ทราบ

2.6 ขออนุญาตผู้ปกครอง

3. ขึ้นเดินทางไปชมสถานที่

4. กิจกรรมขึ้นติดตามผล

4.2 จัดนิทรรศการ

4.3 จัดดำเนินการอภิปราย

4.4 เขียนรายงานส่ง

4.5 ตอบคำถาม

ที่กล่าวมาทั้งหมด หลักปฏิบัติในการออกไปศึกษาแหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน โดยสรุปจะมีอยู่ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการ หรือขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการไปศึกษาแหล่งการเรียนรู้และ ขั้นประเมินผล อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียนก็มีมากมายเช่นกัน แนวทางปฏิบัติในการออกจากห้องเรียนไปใช้แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพื่อการศึกษา สำนักงานสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร (2545 : 18) ได้เสนอแนวทางไว้ว่า การใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อการเรียนการสอน ครูผู้สอนและครูผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้ จะต้องร่วมกันวางแผนการดำเนินการเพื่อให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามแนวทางดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรรายวิชาที่เปิดสอน
2. กำหนดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนโดยใช้แหล่งการเรียนรู้
3. กำหนดทรัพยากร สารสนเทศประกอบการเรียนการสอน เช่น รายชื่อหนังสือ ในห้องสมุด (ในกรณีแหล่งการเรียนรู้เป็นห้องสมุด) สื่อการสอน (ห้องสื่อ)
4. จัดและเตรียมสื่อสารสนเทศแหล่งการเรียนรู้
5. แนะนำการใช้แหล่งการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก
6. สรุปและประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

สีปนนท์ เกตุทัต (2542 : 7) กล่าวว่า การศึกษาไทยในอนาคตต้องจัดแหล่งเรียนรู้ในลักษณะเครือข่าย โดยให้ทุกคนในชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยว่า การศึกษาเพื่ออนาคตต้องไม่เป็นระบบที่มีศูนย์กลางความรู้และการบริหารจัดการ แต่จะเป็นระบบที่คนทุกกลุ่มทุกแห่งมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงถึงกัน ได้มีกระจายอยู่ทั่วทุกถิ่นของประเทศไทยโดยไม่มีศูนย์กลางอยู่ที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษาโดยมีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิตและ ทุกส่วนในสังคมมีส่วนในการเกื้อหนุนการศึกษาด้วย จัดให้แหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

นาคยา ปีตันธนานนท์ และคนอื่น ๆ (2542 : 131-132) ในการจัดแหล่งเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของนักเรียนเอง ตามทฤษฎีการเรียนรู้จากชุมชนที่มีแนวคิดไว้ว่า

1. การเรียนรู้โดยพื้นฐานเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทั่วไปเราจัดระบบการเรียนรู้ตามสภาพสังคมที่เราอยู่ ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
2. ความรู้ต้องบูรณาการกับชีวิตในชุมชน ความรู้ที่แท้จริงต้องมีการบูรณาการทั้งการปฏิบัติ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและรอบรู้ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่
3. กระบวนการเรียนรู้และการเป็นสมาชิกของชุมชน เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ชุมชนกำหนดสิ่งที่จะให้เราเรียนรู้ และสิ่งที่เราเรียนรู้ก็กลับคืนสู่ชุมชนด้วย
4. ความรู้และการปฏิบัติแยกจากกันไม่ได้ เป็นไปไม่ได้ที่เราจะรู้อะไรโดยไม่เคยลงมือทำ ในขณะที่เราทำอะไรได้เพราะเราได้เรียนรู้แล้ว
5. การมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ การได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมีผลทั้งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเองและทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 55-59) ได้กล่าวว่า วิธีการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแหล่งเรียนรู้นั้นจัดได้หลายลักษณะ คือ

1. จัดตามความพร้อมและศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ เพื่อเป็นการนำเสนอข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
  2. จัดตามสาระความรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พบและมีส่วนร่วมในประสบการณ์ ได้ใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียนได้ สัมผัสกับความเป็นจริง สร้างองค์ความรู้เองจากประสบการณ์ของตนเองทั้งจากการสำรวจ ตรวจสอบ ทดสอบความรู้ที่ได้รับและหาข้อสรุป
  3. จัดตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตลอดจนพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น
  4. จัดโครงการหรือกิจกรรมที่รัฐบาลเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน
- สุมน อมรวิวัฒน์ (2544 : 1-2) กล่าวว่า แม้ว่าคนเราไม่มีโอกาสเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนเลยเราก็สามารถดำเนินชีวิตและเรียนรู้ได้จากครอบครัว ชุมชน การทำมาหากิน และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สอนให้ต้องปรับตัวแก้ไขปัญหา ถ้าเช่นนั้นทำไมต้องมีโรงเรียน มีระบบ ระดับและกระบวนการศึกษา คำตอบคือ เพื่อนำความรู้ที่ได้พิสูจน์ทดลองสร้างสรรค์ไว้ดีแล้วมาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้และพัฒนาได้เร็วยิ่งขึ้น มีหลักสูตร สื่อการศึกษาครู และการบริหารจัดการที่ดีเกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้เรียน สังคม

ประเทศไทยโดยรวม เมื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศยังยอมรับการศึกษาในระบบ ความคิดการปฏิรูปการเรียนรู้จึงมุ่งขยายขอบเขตการเรียนรู้กว้างออกไปสู่การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แนวทางหนึ่งที่โรงเรียนสามารถปฏิบัติได้ทันที คือ จัดกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและธรรมชาติ ชุมชนและธรรมชาติเป็นชุมชนทรัพยากรมหาศาลที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จำกัด

ประจักษ์ บุญอารีย์ (2544 : 43) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการใช้แหล่งการเรียนรู้ว่าควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ชั้นเลือก/ชั้นการวางแผน
  - 1.1 เหมาะกับชั้น วัย และบทเรียน / ซึ่งอาจจะหลายสาระการเรียนรู้
  - 1.2 ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือก
  - 1.3 ประหยัด สะดวก ปลอดภัย และคุ้มค่า
  - 1.4 ครูควรศึกษารายละเอียดแหล่งการเรียนรู้ก่อนติดต่อเป็นทางการ
  - 1.5 มีผลกระทบต่อนักเรียน ครู และชุมชนในทางสร้างสรรค์
  - 1.6 เลือกเครื่องมือและวิธีการเรียนรู้ / กิจกรรมที่เหมาะสม
2. ชั้นเตรียม/ชั้นการแสวงหา
  - 2.1 เตรียมนักเรียนให้พร้อม ปฐมนิเทศแนวปฏิบัติตน ระเบียบ
  - 2.2 เตรียมกิจกรรมไว้ก่อนล่วงหน้า มอบหมายให้ทุกคนมีหน้าที่
  - 2.3 เตรียมเครื่องมือวัสดุ / อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อม
  - 2.4 เตรียมป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้
  - 2.5 เตรียมด้านการพิชิตการต่าง ๆ ที่อาจมี เช่น กล่าวขอบคุณ มอบสิ่งของที่ระลึก
  - 2.6 เตรียมการให้ประชาชนมีส่วนร่วม / นำชม ตอบข้อซักถาม สาธิต
  - 2.7 อื่น ๆ ที่จำเป็น
3. ชั้นใช้แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น
  - 3.1 ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนประเพณีของท้องถิ่น
  - 3.2 ให้ทุกคนมีส่วนร่วม / ให้นักเรียนมีบทบาทให้มากที่สุด
  - 3.3 แนะนำช่วยเหลือเมื่อจำเป็น
  - 3.4 ระวังระวังอันตรายและความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้น
  - 3.5 ประหยัด เรียบง่าย

3.6 คอยกระตุ้นให้ศึกษาเรียนรู้ในแง่มุมต่างๆ

3.7 ให้โอกาสผู้เรียนบริหารจัดการกันเองตามความสามารถ / วัย

4. ชั้นประเมินผล

4.1 ร่วมกันสรุปเนื้อหาสาระ / ความคิดที่ได้

4.2 ทุกคนมีส่วนร่วมประเมินตนเองและกลุ่ม

4.3 จัดกิจกรรมติดตามผล เช่น นิทรรศการผลงานเขียน เล่า วิพากษ์ แสดงกิจกรรมตามที่มอบหมายไว้ ฯลฯ

4.4 วิเคราะห์จุดดี จุดอ่อนที่ควรแก้ไข

4.5 เสนอแนะแนวทางแก้ไขและพัฒนา / บันทึกในแฟ้มสะสมงาน

เฉลิม พรกระแสน (2545 : 11-12) ครูต้นแบบ ปี พ.ศ. 2542 ได้เสนอแนวทางการวางแผน การจัดกิจกรรมให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ตามกระบวนการ ดังนี้

1. การกำหนดสถานที่แหล่งเรียนรู้ กำหนดได้ 3 ประเภท คือ

1.1 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางใกล้ ๆ หมายถึง การพานักเรียนไปยังสถานที่อื่นนอกห้องเรียนแต่ยังคงอยู่ในโรงเรียน เช่น การศึกษาด้านไม้ในโรงเรียน การศึกษาระบบนิเวศน์บริเวณโรงเรียน

1.2 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก หมายถึง การศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียน ที่สามารถเดินทางไปได้สะดวก เช่น การพานักเรียนไปศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีอยู่จริง

1.3 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไกล หมายถึง การศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ไกลจากโรงเรียน ต้องใช้ยานพาหนะ และต้องเสียเวลาอย่างน้อย 1 วันขึ้นไป

2. การปฐมนิเทศนักเรียนก่อน ไปศึกษานอกชั้นเรียน

2.1 แหล่งที่ไปศึกษาและเหตุผลที่จะ ไป อธิบายถึงลักษณะของสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์หรือ โรงงานอุตสาหกรรมและสถานที่ประเภทเดียวกันที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

2.2 วิธีการเดินทาง พาหนะในการเดินทางและค่าเดินทางที่นักเรียนต้องจ่าย

2.3 ประโยชน์ของการศึกษานอกสถานที่ว่าเป็นการทบทวนหรือการเริ่มต้นหน่วยการเรียนรู้และกิจกรรมประเภทนี้ดีกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ในชั้นอย่างไร

3. ขั้นตอนการพาไปศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่

3.1 ขึ้นกำหนดความมุ่งหมาย ความมุ่งหมายในการศึกษาแหล่งเรียนรู้ จะต้องก่อให้เกิดคุณค่าทางวิชาการ ได้ผลคุ้มค่าและไม่มีกิจกรรมอย่างอื่นทดแทนได้ ในการกำหนดความมุ่งหมายที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงว่า มีความจำเป็นที่จะต้องพาไปศึกษานอกชั้นเรียน เกี่ยวข้องกับวิชาที่จะเรียนหรือไม่ ต้องการไปศึกษาอะไร สภาพแวดล้อมเหมาะสมหรือไม่

3.2 ขึ้นเตรียมการ ครูวางแผนร่วมกับนักเรียนไปสำรวจแหล่งที่จะไปเสียก่อน อภิปรายถึงเหตุที่จะไป ครูปรุมนิเทศว่านักเรียนจะต้องเตรียมอะไรบ้าง จะไปได้โดยวิธีไหน อย่างไร เวลาใดครูต้องแจ้งกำหนดการให้เจ้าของสถานที่ทราบถ้าไปในระยะทางไกล ต้องขออนุญาตผู้ปกครองและปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนศึกษาไปนอกสถานที่

3.3 ขึ้นเดินทางและศึกษาแหล่งเรียนรู้ ออกเดินทางศึกษาแหล่งเรียนรู้ตามกำหนดนัดหมาย ถ้าเป็นหน่วยงานสถานที่เมื่อไปถึงสถานที่แล้วพาไปทำความรู้จักกับเจ้าของสถานที่ เจ้าของสถานที่อาจกล่าวต้อนรับและแนะนำสถานที่ หรือแบ่งกลุ่มให้วิทยากรเจ้าของสถานที่เป็นผู้พาไปดูและอธิบายให้ทราบ บางทีมีการแจกเอกสารประกอบด้วยก็ได้ ให้นักเรียนดู ซักถาม ถ่ายภาพ หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ความรู้ให้มากที่สุด

3.4 ขึ้นประเมินผล เมื่อนักเรียนกลับมาแล้วก็ทำการประเมินผลว่า ได้ผลตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชุมปฏิบัติการ ทำการทดลองในห้องปฏิบัติการ อภิปราย จัดนิทรรศการการเขียนรายงาน เป็นต้น

แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเป็นสภาพทางบริบทและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน สถานศึกษาแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกัน หากโรงเรียนใดมีพื้นที่และห้องเรียนจำกัด ไม่สามารถจัดแหล่งเรียนรู้ตามที่กล่าวมาได้ก็อาจจัดสิ่งที่สถานศึกษานั้นมีอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้เช่นกัน กล่าวคือ หากสถานศึกษาใดมีพันธุ์ไม้ยืนต้นชนิดใดชนิดหนึ่งอยู่ในสถานศึกษาเพียง 1 ต้น เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นมะม่วง ต้นขนุน ฯลฯ ก็สามารถเชื่อมโยงบูรณาการพันธุ์ไม้ชนิดนั้นมาสู่การเรียนการสอนได้เช่นกัน โดยให้นักเรียนร่วมกันศึกษาเรียนรู้องค์ความรู้จากต้นไม้พันธุ์นั้น ๆ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนี้ (คารี บุญชู, 2548 : 29-30)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเขียนชื่อพันธุ์ไม้ หากคำแปลแต่งคำประพันธ์ หากคำประพันธ์ที่ปรากฏชื่อพันธุ์ไม้นั้น ๆ มาฝึกอ่านออกเสียง อ่านในใจ อ่านทำนองเสนาะ ฝึกเขียนตามคำบอก เขียนเรียงความ คัดลายมือ ฝึกพูดบรรยายลักษณะของพันธุ์ไม้ ฝึกได้วาทีในญาติเกี่ยวกับพันธุ์ไม้

กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ให้ผู้เรียนฝึกนับจำนวน คำนวณจำนวน ประเมินการจำนวนผลผลิตของพันธุ์ไม้ ฝึกการวัดและการคาดคะเนขนาดและความสูงของ

พันธุ์ไม้ ฝึกหัดตำแหน่ง ระยะทาง ทิศทาง ขนาด พื้นที่ รูปร่างพันธุ์ไม้ เขียนแผนผัง แผนที่ แสดงที่ตั้งของพันธุ์ไม้ ฝึกคำนวณรายได้ที่เกิดจากผลผลิตของพันธุ์ไม้ในแต่ละปี

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ ศึกษาภูมิปัญญาที่เกิดจากพันธุ์ไม้ ฝึกการเขียนรายงานจากการสำรวจ สภาพทางกายภาพของพันธุ์ไม้ ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์ไม้

กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ศึกษาสรรพคุณทางยาของพันธุ์ไม้ การผลิตยาชงสมุนไพรจากผลผลิตของพันธุ์ไม้ รายชื่ออุปกรณ์กีฬาที่ทำจากพันธุ์ไม้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปศึกษา ฝึกวาดภาพระบายสีพันธุ์ไม้ เรียนรู้ลักษณะและ ชนิดของเครื่องดนตรีที่ทำจากพันธุ์ไม้

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ฝึกออกแบบและสร้างสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากพันธุ์ไม้นั้นๆ เรียนรู้อาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยพันธุ์ไม้ การนำผลผลิตของพันธุ์ไม้มาทำเป็นอาหารรวมทั้งการถนอมอาหารที่ได้จากพันธุ์ไม้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ให้ผู้เรียนเรียนรู้คำศัพท์และประโยคที่เกี่ยวข้องกับส่วนประกอบกับพันธุ์ไม้

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กำหนดพันธุ์ไม้ที่มีในสถานศึกษาเป็นไม้ประจำสถานศึกษา จัดตั้งชมรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการสงวน อนุรักษ์พันธุ์ไม้หายากในท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่าพันธุ์ไม้เพียงต้นเดียวที่มีในสถานศึกษา ก็สามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องวางแผนและกำหนดกรอบเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่มีในโรงเรียนให้มีความชัดเจน และสามารถนำมาปรับใช้ในการเรียนรู้แบบบูรณาการกับทุกกลุ่มสาระ ได้ดังกรณีตัวอย่างที่กล่าวถึงในเบื้องต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับใช้แหล่งเรียนรู้ : ประสิทธิภาพการปฏิบัติ ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน (Learning Resource Based Instruction) หรือ Place – Based Learning ให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ได้มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550 : 8)

1. การเตรียมการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ครูผู้สอนต้องดำเนินการเตรียมการดังต่อไปนี้

- 1.1 ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์และความสัมพันธ์ของเนื้อหา
- 1.2 จัดทำแผนการเรียนรู้

- 1.3 กำหนดชื่อจากแหล่งเรียนรู้ ตั้งแวดล้อม ของจริง (ธรรมชาติ)
- 1.4 กำหนดวิธีการและเครื่องมือวัดผลประเมินผล
- 1.5 วางแผนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้
2. การกำหนดสถานที่แหล่งเรียนรู้ สามารถกำหนดได้ 3 ประเภทคือ
  - 2.1 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางใกล้ๆ หมายถึง การพาผู้เรียนไปยังสถานที่อื่นนอกห้องเรียน แต่ยังคงอยู่ในโรงเรียน เช่น การศึกษาดูงาน ไม้ในโรงเรียน การศึกษาระบบนิเวศในโรงเรียน เป็นต้น
  - 2.2 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไม่ไกลมากนัก หมายถึง การศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียนที่สามารถเดินทางไปได้สะดวก เช่น การพาผู้เรียนไปศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริงในชุมชน
  - 2.3 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไกล หมายถึง การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่ไกลจากโรงเรียน ต้องใช้ยานพาหนะและต้องใช้เวลาอย่างน้อย 1 วันขึ้นไป
3. การปฐมนิเทศผู้เรียนก่อน ไปศึกษานอกชั้นเรียน โดยให้คำนึงถึง
  - 3.1 แหล่งที่ไปศึกษาและเหตุผลที่จะไป อธิบายถึงลักษณะของสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์ หรือ โรงงานอุตสาหกรรม และสถานที่ประเภทเดียวกันที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียง
  - 3.2 วิธีการเดินทาง พาหนะในการเดินทางและค่าเดินทางที่ผู้เรียนต้องใช้จ่าย
  - 3.3 ประโยชน์ของการศึกษานอกสถานที่ เป็นการทบทวนหรือการเริ่มต้นหน่วยการเรียนรู้และกิจกรรมประเภทนี้ดีกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ในชั้นเรียนอย่างไร
4. ขั้นตอนการพาผู้เรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ มีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้
  - 4.1 ขั้นกำหนดความมุ่งหมาย ความมุ่งหมายในการไปศึกษาแหล่งเรียนรู้จะต้องก่อให้เกิดคุณค่าทางวิชาการ ได้ผลคุ้มค่าและไม่มีกิจกรรมอย่างอื่นทดแทนได้ ในการกำหนดความมุ่งหมายนี้ครูผู้สอนต้องคำนึงว่ามีความจำเป็นที่จะต้องพาไปศึกษานอกชั้นเรียนเกี่ยวกับวิชาที่เรียนจริงหรือไม่ ต้องการไปศึกษาอะไร สภาพแวดล้อมเหมาะสมหรือไม่
  - 4.2 ขั้นเตรียมการ ผู้สอนวางแผนร่วมกับผู้เรียนไปสำรวจแหล่งที่จะไปเสียก่อน อภิปรายถึงเหตุผลที่จะไป ผู้สอนปฐมนิเทศชี้แจงแนวทางกับผู้เรียนว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง จะไปโดยวิธีใด อย่างไร ผู้สอนต้องแจ้งกำหนดการให้เจ้าของสถานที่ทราบ ถ้าเดินทางไปในระยะทางไกลต้องขออนุญาตผู้ปกครองและปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนนักศึกษาไปนอกสถานที่

4.3 ขึ้นเดินทางและศึกษาแหล่งเรียนรู้ ออกเดินทางศึกษาแหล่งเรียนรู้ ตามกำหนดนัดหมาย ถ้าเป็นหน่วยงานเมื่อถึงสถานที่ทำงานแล้ว ผู้สอนควรพาผู้เรียนไปทำความรู้จักกับเจ้าของสถานที่ เจ้าของสถานที่อาจกล่าวต้อนรับและแนะนำสถานที่ หรือแบ่งกลุ่มให้วิทยากรเจ้าของสถานที่เป็นผู้พาไปดูและอธิบายให้ทราบ สถานที่บางแห่งอาจมีการแจกเอกสารประกอบด้วยก็ได้ ผู้สอนต้องให้ผู้เรียน ได้สังเกต ชักถาม ถ่ายภาพ หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ความรู้ให้มากที่สุด

4.4 ขึ้นประเมินผล เมื่อผู้เรียนกลับมาแล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนประเมินว่าได้ผลตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชุมปฏิบัติการ ทำการทดลองในห้องปฏิบัติการ อภิปราย จัดนิทรรศการ เขียนรายงาน เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3) ได้ให้แนวคิดในการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งที่นักเรียนจะศึกษาค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องที่สนใจ ใฝ่รู้แหล่งเรียนรู้มีทั้งในโรงเรียนและชุมชน
2. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนนอกจากห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ แล้ว สถานที่ทุกแห่งในโรงเรียนจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้และบางครั้งโรงเรียนอาจจัดเพิ่มเติมจากสิ่งที่มีอยู่ เช่น จัดเป็นจุดศึกษา สวนการเรียนรู้ ค่ายการเรียนรู้ เป็นต้น
3. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นแหล่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้น อาจเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา สาธารณประโยชน์ สถานประกอบการ สถาบันทางการศึกษา อาชีพในชุมชนตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ
4. โรงเรียนจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกิจกรรมต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียน โรงเรียน และชุมชน

จากการศึกษาความเป็นมา แนวคิดและหลักการจัดแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดแหล่งเรียนรู้ให้เป็นแหล่งข้อมูล กิจกรรมและกระบวนการจนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการศึกษาต่อเนื่องควรเปิดโอกาสแก่ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับความรู้ มีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ หากความรู้เพิ่มเติมตามความสนใจ ความต้องการและความสามารถ โดยจัดให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียน มีประสบการณ์ที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมจากการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงกันจึงส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และการที่โรงเรียนจะใช้แหล่งเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์

นั้นต้องเกิดจากการสนับสนุนของผู้บริหาร การดำเนินการของครู นักเรียนและความร่วมมือของทุกฝ่ายในการจัดการและบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิผลอีกด้วย

4. ประเภทของแหล่งเรียนรู้

การจัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ จัดได้หลายแบบตามความสอดคล้องของโรงเรียนแต่ละแห่ง เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้ ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ (2545 : 156-157) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรหรือแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วยสิ่งที่เป็นธรรมชาติ เช่น แสงแดด น้ำ อากาศ แผ่นดิน ที่ดิน สัตว์ พืช ป่า ภูเขา แร่ธาตุต่าง ๆ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น
2. ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ประชาชนหรือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะ และบุคคลจากท้องถิ่นอื่นที่มาเยี่ยมเยือน หรือผู้ที่ถูกรับเชิญมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในบางโอกาส เช่น พระ เจ้าหน้าทีทางการเกษตร เจ้าหน้าที่อนามัย ผู้ทรงคุณวุฒิ พ่อค้าเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น
3. ทรัพยากรในลักษณะที่เป็นสถาบันในท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรต่าง ๆ เช่น วัด ตลาดห้องสมุดประชาชน สถานีอนามัย ศาลาประชาคม เทศบาล กลุ่มการเมือง เป็นต้น
4. ทรัพยากรทางเทคนิค หมายถึง สิ่งแสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจในทางสร้างสรรค์
5. ทรัพยากรในรูปกิจกรรมท้องถิ่น อาจเป็นกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี การปฏิบัติงานของสถานีราชการหรือหน่วยงาน กิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งทางโรงเรียนอาจนำนักเรียนไปศึกษาหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการได้ เช่น การรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาด การส่งเสริมสนับสนุนการออกเสียงเลือกตั้งและกระบวนการประชาธิปไตยในท้องถิ่น การปรับปรุงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เป็นต้น
6. ทรัพยากรด้านการเงิน หมายถึง ทรัพยากรในรูปการเงินทั้งทางตรง ทางอ้อมจากผู้มีฐานะดีและจากผู้ที่ยินดีจะบริจาค จากผู้ที่ต้องการจะสะสมทรัพย์สินโดยตรง

ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545 : 41) ได้แบ่งแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 9 ชนิด คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน น้ำ สัตว์ พืช อากาศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทุกอย่างที่อยู่ในท้องถิ่น เช่น พื้นที่ป่าใน ชุมชน น้ำ ภูเขา น้ำตก หาดทราย แหล่งน้ำ ทะเล เป็นต้น หินชนิดต่าง ๆ ดินจากพื้นที่ต่าง ๆ นก สัตว์ป่า ปลา แสงแดด ลม ฝน แมลงต่าง ๆ สภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น แหล่งเกลือและสินแร่ต่าง ๆ ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นและมีขึ้นตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้และเข้าใจ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ดูแลอนุรักษ์และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างสมดุลและยั่งยืน จะมีคุณค่าต่อการศึกษาามากเพียงใดขึ้นอยู่กับ การเห็นคุณค่าและการบริหารจัดการ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่องค์กรภาครัฐและเอกชน สร้างขึ้นเพื่อลูกหลานในท้องถิ่น เช่น

2.1 หอสมุดของท้องถิ่นและห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษา ขององค์กรเอกชนหรือของส่วนบุคคล แม้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะเจริญก้าวหน้าขึ้นเพียงใด ก็ตามการอ่านก็ยังมีค่าสำคัญมากขึ้นเพียงใด

2.2 สถาบันการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น คือ สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อให้คน เข้าเที่ยวชมและเรียนรู้ของท้องถิ่น เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์เมือง พิพิธภัณฑ์ ปลูกน้ำจืด สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนรุกขชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ

ซึ่งแต่ละถิ่นสามารถสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อลูกหลานอย่างหลากหลาย

2.3 แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้แก่ สถานที่อันเป็นร่องรอย ความ เป็นมาในอดีตของแต่ละท้องถิ่น เช่น ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า วัดเก่า ภาพเขียนสีผนัง ถ้ำ เต้าเผา เครื่องปั้นดินเผา ปราสาทขอม ซึ่งมีในท้องถิ่น ควร ได้รับการจัดการให้เป็นแหล่ง การเรียนรู้

2.4 สถานที่ราชการ ต้องจัดสถานที่ เป็นของประชาชน บริการประชาชนเพื่อ ประชาชน โปร่งใส ตรวจสอบได้ เรียนรู้และเข้าใจได้

2.5 สถานประกอบการของเอกชน เป็นความรับผิดชอบของสถาน ประกอบการภาคเอกชนที่ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามปรัชญา “All for Education”

2.6 สถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา สวนอุทยาน อุทยาน ป่าชุมชน ถ้ำลูกเสือ ฯลฯ

2.7 แคนเคารพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ สถานที่ที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณตามความเชื่อของแต่ละชุมชน เช่น ศาลเจ้า คอนเจ้าปู่ ศาลพระภูมิ ศาลหลักเมือง

3. วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นสถาบันและแหล่งการเรียนรู้คู่กับสังคมไทยและสังคมโลกมายาวนาน มีในทุกชุมชน เช่น วัดของชุมชนพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลามฯ นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่แต่ละท้องถิ่นควรจัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์สำหรับลูกหลาน

4. ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ในทุกท้องถิ่นมีปัญญาที่บรรพชนได้เรียนรู้และสืบทอดติดต่อกันมาอย่างมากมาย ทั้งยังมีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวคน) และมีสถานที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญาบุคคลและสถานที่ควรถูกจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของลูกหลานได้รับการยกย่องชมเชย ในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ทางการศึกษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5. กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีของท้องถิ่น มีกิจกรรมการงาน ารละเล่นและประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ เช่น ประเพณีสิบสองเดือน ประเพณีตามฮีตสิบสองครองสิบสี่ของอีสาน อาชีพต่าง ๆ ซึ่งมีความรู้และการปฏิบัติแตกต่างกัน ไปที่นักเรียนและผู้ใฝ่รู้ สามารถรวมเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

6. วัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่นมีเครื่องมือ เครื่องใช้ อันเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนมากมาย

7. แหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวใน โลกยุคไร้พรมแดน ต่อไปคนทุกชาติทุกภาษาจะไปหาสู่เพื่อที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สถานที่ท่องเที่ยวจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ของคนต่างถิ่นและในท้องถิ่น โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

8. แหล่งการเรียนรู้จากสื่อสารมวลและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยความจริงก้าวหน้าทางด้านสื่อสารและโทรคมนาคมทุกท้องถิ่นสามารถที่จะมีสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ได้ทั่วไป ซึ่งสามารถจัดได้ทั้งสถาบันการศึกษาและธุรกิจ

9. โรงเรียนและสถาบันการศึกษาทุกระดับ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาในอนาคตไม่เป็นเพียงเป็นสถานการสอนสำหรับนักเรียนนักศึกษาในวัยใดวัยหนึ่งต่อไปอีกแล้ว แต่จะพัฒนาไปสู่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งปวงชนสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้จากแหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ได้มาจากภาวี่ของประชาชน

สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดยโสธร (2545 : 9) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนไว้

2 ลักษณะ คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน อันได้แก่ ศูนย์วิทยบริการ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อ การเรียนการสอน ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ สวนพฤกษศาสตร์ สวน วรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนสาธารณะ เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ วิทยาศาสตร์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา แหล่งข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ

ส่วน เสรี พงศ์พิศ (2545 : 2) ได้เสนอ “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา” ในการปฏิรูป การศึกษาภาคชุมชน ในรูปเหล่านี้

1. ครอบครัว

ถือเป็นศูนย์ถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งแรกของแต่ละ ชีวิต จากพ่อแม่สู่ลูก จากคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย สู่หลาน จากพี่สู่น้อง จากญาติพี่น้องสู่ ลูกหลานในวงศ์ตระกูลของตนเอง

2. วัดและชุมชน

วัดและชุมชนถือเป็นศูนย์กลางของแหล่งสรรพวิชาสาธารณะทั้งปวง จาก พระสงฆ์และผู้นำชุมชนสู่ประชาชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี หลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มารยาทสังคม ขนและกระบวนการรักษาโรคต่างๆ ฯลฯ

3. “ครู” เจ้าสำนัก

ครู เจ้าสำนัก ส่วนมากจะเป็นครูสอนภูมิปัญญาที่เด่นเฉพาะทาง เช่น ศิลปะป้องกันตัว (มวยไทย) การแสดง การต่อสู้ ข่างศิลปะเฉพาะ ฯลฯ

4. องค์กรชุมชนและเครือข่าย ศูนย์การเรียนรู้ใหม่ของชุมชน หมายถึง องค์กรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตามแนวคิดการพัฒนาสมัยใหม่ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มชาวนา ฯลฯ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3 – 4) ได้การจัดหรือจำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้จัดได้หลายแบบตามความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน แต่ละแห่งเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้ โดยนำเสนอการจัดประเภทแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 แบบ ได้แก่

แบบที่ 1. จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้ เช่น

1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ธารธาร หิน ดิน ทราย ทะเล ฯลฯ
2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนสถานประกอบการ ฯลฯ
3. บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ ตลอดจนผู้ที่สามารถคิดค้นริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในด้านต่าง ๆ

แบบที่ 2. จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ เช่น

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเดิมจะมีหลัก ๆ คือ ครู อาจารย์ ห้องสมุด ต่อมาพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่างๆ เช่น ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศีลธรรม ฯลฯ ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน ฯลฯ
2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคลซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียน และชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟาร์ม สวนผัก แหล่งทอผ้า ร้านอาหาร คนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ฯลฯ

แหล่งการเรียนรู้ไม่ว่าจะเรียกว่าแหล่งวิทยาการชุมชน แหล่งวิชาการชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือเรียกอย่างอื่นก็ตาม ก็คงหมายถึงแหล่งที่อำนวยความสะดวกให้เกิดความรู้ ซึ่งถ้าพิจารณาโดยถือเอาสถานศึกษาที่อยู่ประเทศนี้เป็นหลักแล้ว จะทำให้มองเห็นแหล่งการเรียนรู้เพียง 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน ซึ่งส่วนมากจะเป็นแหล่งที่คนสร้างขึ้น เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนอุปกรณ์ ห้องวิทยาศาสตร์ มุมหนังสือ สวนหย่อม สวนวรรณคดี

เป็นต้น ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ แหล่งการเรียนรู้ที่อยู่นอกห้องเรียน ซึ่งจะมีทั้งธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น สถานที่ราชการ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ประชาชน ตลาด ศูนย์การค้า แหล่งประกอบการ นอกนั้นก็จะเป็นพวกกิจกรรม ประเพณีชุมชน เช่น งานประเพณีต่าง ๆ

กรมวิชาการ (2545ก : 151) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้จากสภาพจริง เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษศาสตร์ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง

2. แหล่งเรียนรู้ที่จัดสร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเอง ซึ่งมีทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

2.1 แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องศูนย์ วิชาการห้องปฏิบัติการต่าง ๆ สวนวิทยาศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สนามกีฬา

2.2 แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ สถาบันค้นคว้าวิจัย สถานประกอบการ แหล่งวิชาการ แหล่งบริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ห้องสมุดประชาชน รถห้องสมุดเคลื่อนที่ ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า เครื่องขายอินเตอร์เน็ต

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาทางภาษา เพลงพื้นบ้าน พิธีกรรมต่าง ๆ ศิลปินแห่งชาติ บุคคลตัวอย่างทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้

1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร ทราย หิน ดิน ทราย ชายทะเล เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน

โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด
บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ เป็นต้น

3. บุคคลเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นัก
ประดิษฐ์ และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้

1. แหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียน แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมจะมีแหล่งเรียนรู้ที่
เป็นหลัก คือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น
ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องศิลปะตลอดจนการใช้อาคารสถานที่ บริเวณและสิ่งแวดล้อม
ในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน
 ฯลฯ

2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่
และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียง โรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหา
ความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัดตลาด ห้องสมุดประชาชน ร้านอาหาร คนตรีพื้นบ้าน
การละเล่นพื้นเมือง เทคโนโลยีพื้นบ้านเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

คำริ บุญชู (2548 : 28) ได้จำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ได้ 4
ประเภท คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชนซึ่ง
สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียน ได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นัก
ธุรกิจ พนักงานบริษัทข้าราชการ ภูมิสงฆ์ ศิลปิน นักกีฬา

2. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น สถานที่สำคัญทางด้าน
ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า ห้าง
ร้านบริษัท ธนาคาร โรงแรมโรงพยาบาล โรงงานอุตสาหกรรม ห้องสมุด ถนน สะพาน เขื่อน ฝ่ายทด
น้ำสวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน

3. แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน
แร่ ทะเลเกาะ แม่น้ำ ห้วยหนอง คลอง บึง น้ำตก หุ่นสัตว์ป่า สัตว์น้ำ

4. แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม ประเพณี และความเชื่อ ได้แก่
ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะ
พื้นบ้าน คนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

อาชัญญา รัตนอุบล และคนอื่นๆ (2548 : 36) แบ่งประเภทการเรียนรู้ในชุมชน ออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณชุมชน เช่น ภูเขาป่าไม้
2. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เกิดขึ้นตามวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ตลาด
3. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนประเภทศาสนา ประเพณี ได้แก่ ศาสนสถาน ประเพณีทางศาสนา
4. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นอาจมี ภูมิปัญญาหลายด้าน เช่น การเกษตร ช่างฝีมือ คนตรีไทย เป็นต้น
5. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนประเภทหน่วยงาน องค์กรของรัฐและเอกชน เช่น หน่วยงานที่มีเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติงานในชุมชน เกษตรตำบล ครูอาสาการศึกษาออก โรงเรียนเจ้าหน้าที่เหล่านี้สามารถเป็นแหล่งความรู้ในด้านต่าง ๆ ตามที่หน่วยงานนั้นๆ ให้ความสำคัญกับประชาชนในชุมชนได้
6. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อต่าง ๆ ที่ประชาชนในชุมชนได้รับชม รับฟัง เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ
7. แหล่งการเรียนรู้ที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ โดยตรง ได้แก่ โรงเรียนหรือสถานศึกษา ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ฯลฯ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้มุ่งให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยตรง จึงมีการเตรียมการและการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้

จากการศึกษาประเภทของแหล่งเรียนรู้ตามแนวคิดของนักวิชาการ สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นสื่อในการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ ใฝ่รู้ และก่อให้เกิดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล ป่าไม้ หิน ดิน แร่ธาตุต่าง ๆ รวมถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ด้วย
2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ภูมิปัญญา ได้แก่ บุคคลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ บุคคลที่มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ
3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถาบัน หน่วยงาน ได้แก่ โรงเรียน สถาบันทางการศึกษา วัดและสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์

สวนสัตว์สวนพฤกษศาสตร์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์ และสถานที่สำคัญของทางราชการ เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยี วัฒนธรรม ประเพณี ได้แก่
 โสตทัศนูปกรณ์ สิ่งพิมพ์ สิ่งประดิษฐ์ หรือสิ่งที่แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและ
 นวัตกรรม เทคโนโลยีพื้นบ้าน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตในท้องถิ่น เป็นต้น

5. ปัจจัยสำคัญของการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

ปัจจัยสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการใช้แหล่งเรียนรู้ให้บัง
 เกิดผลนั้นต้องเกิดจากการร่วมมือของทุกฝ่าย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3) ได้ให้แนวคิดในการใช้
 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน ดังนี้

1. ผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้ประสบ
 ความสำเร็จมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ โดยทำความเข้าใจธรรมชาติวิชา กระบวนการ
 จัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ให้การ
 สนับสนุน ด้านงบประมาณบริหาร โดยการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ดำเนินการนิเทศภายใน
 ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตลอดจนติดต่อประสานงานหน่วยงานและบุคลากรเพื่อ
 อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้

2. ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องมีความรู้
 ความเข้าใจในธรรมชาติวิชา สามารถจัดและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพและ
 สามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพ ประเมินผลการเรียนรู้ได้ตามสภาพความเป็นจริง สร้าง
 บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนาสื่อ เครื่องมือ แหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการ
 เรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ

3. ผู้เรียนควรเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ มีความกระตือรือร้นและได้รับ
 กระบวนการเรียนรู้ที่ดี มีความรู้ ความสามารถต่อการใช้ชีวิตประจำวัน

4. ผู้นิเทศ/ผู้ให้การช่วยเหลือดูแล เป็นผู้ที่จะให้คำปรึกษาแนะนำในการ
 พัฒนาการจัดการเรียนรู้ ควรเป็นผู้ที่รู้จักธรรมชาติวิชา มีความรู้ความสามารถในการจัดการ
 เรียนรู้มีเทคนิควิธีการในการถ่ายทอดความรู้ นำเสนอสื่อ/นวัตกรรมในการพัฒนา ติดตามผล
 ประเมินผลการพัฒนาของครูอย่างต่อเนื่อง

5. ผู้ปกครองรับรู้ เอาใจใส่ดูแล พยายามเรียนรู้ร่วมกับลูกหลาน มีความเข้าใจ และช่วยแก้ปัญหาในการเรียน

6. สภาพแวดล้อม สื่อ แหล่งเรียนรู้ ห้องเรียน มีความพร้อมในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้อากาศยาน แสงสว่างเพียงพอ มีวัสดุ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีเอกสาร และมุม ปฏิบัติกิจกรรมหรือเกมเสริมการเรียนรู้ บริเวณ โรงเรียนสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย มีมุมหรือ แหล่งที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลาย ชุมชน สถานประกอบการ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่จะสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ หรือใช้ความรู้เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เพิ่มเติม

จากข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญของการจัดแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาให้เกิด ประโยชน์สูงสุดต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย เริ่มตั้งแต่ผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองและชุมชน โดยเฉพาะผู้บริหาร โรงเรียนต้องเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ ธรรมชาติ วิชา และจัดหาสื่อแหล่งเรียนรู้ได้สอดคล้องครบถ้วน

การบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

การบริหารแหล่งเรียนรู้ นับเป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารที่ผู้บริหารจะนำเอาเทคนิค วิธีและกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อ ผู้เรียนซึ่งมีนักวิชาการ นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้เสนอแนวทางการบริหาร แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2544 : 25-26) ได้เสนอแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ เพื่อการ พัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ดังนี้

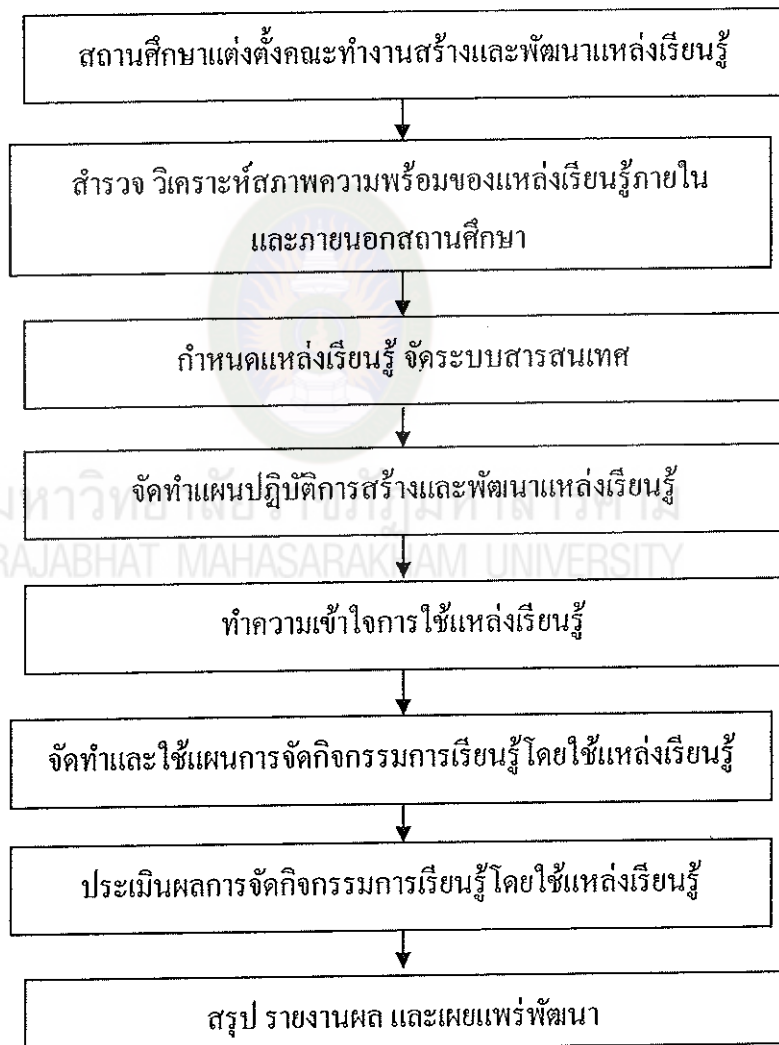
1. กำหนดนโยบายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยทำความเข้าใจนโยบายตามแผน หลักสูตร รวมทั้งแนวดำเนินการของสถานศึกษา เพื่อกำหนดนโยบายการพัฒนาและใช้แหล่ง เรียนรู้โดยคณะครูมีส่วนร่วมในการกำหนด

2. จัดตั้งคณะกรรมการสำรวจแหล่งเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์สภาพความพร้อมในการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนและชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหาร สถานศึกษา ฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ หัวหน้างานกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนผู้เกี่ยวข้องที่สถานศึกษาพิจารณาตามความเหมาะสม

3. จัดทำแผนงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยคณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มี บทบาทหน้าที่สำคัญที่จะเป็นผู้สำรวจ วิเคราะห์ความพร้อม รวบรวมข้อมูลแล้วจัดทำแผน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถดำเนินการ ได้อย่างเหมาะสม

4. สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรของสถานศึกษาและชุมชน โดยสถานศึกษาสร้างความเข้าใจกับบุคลากรทุก ๆ ฝ่ายในโรงเรียนและบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครือข่ายผู้ปกครอง เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้

5. ประชาสัมพันธ์โครงการ โดยสถานศึกษาจัดให้มีการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจตรงกัน เกิดความร่วมมือในการสนับสนุน ช่วยเหลือเพื่อใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ที่มา : สุนน อมรวิวัฒน์ (2544 : 29)

การบริหารสถานศึกษาปัจจุบันเน้นการบริหารคุณภาพ ตามวงจรเดมมิ่ง (Deming Cycle : PDCA) ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำมาใช้ในการบริหารแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษามีคุณภาพ การบริหารคุณภาพจะทำให้ การบริหารงานพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีการทำงานที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ ช่วยส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระบบบริหารจัดการที่ดีตามระบบวงจรคุณภาพด้วยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) การพัฒนาปรับปรุง (Action) (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 14) ซึ่งสถานศึกษาควรดำเนินการ ดังตารางที่ 1

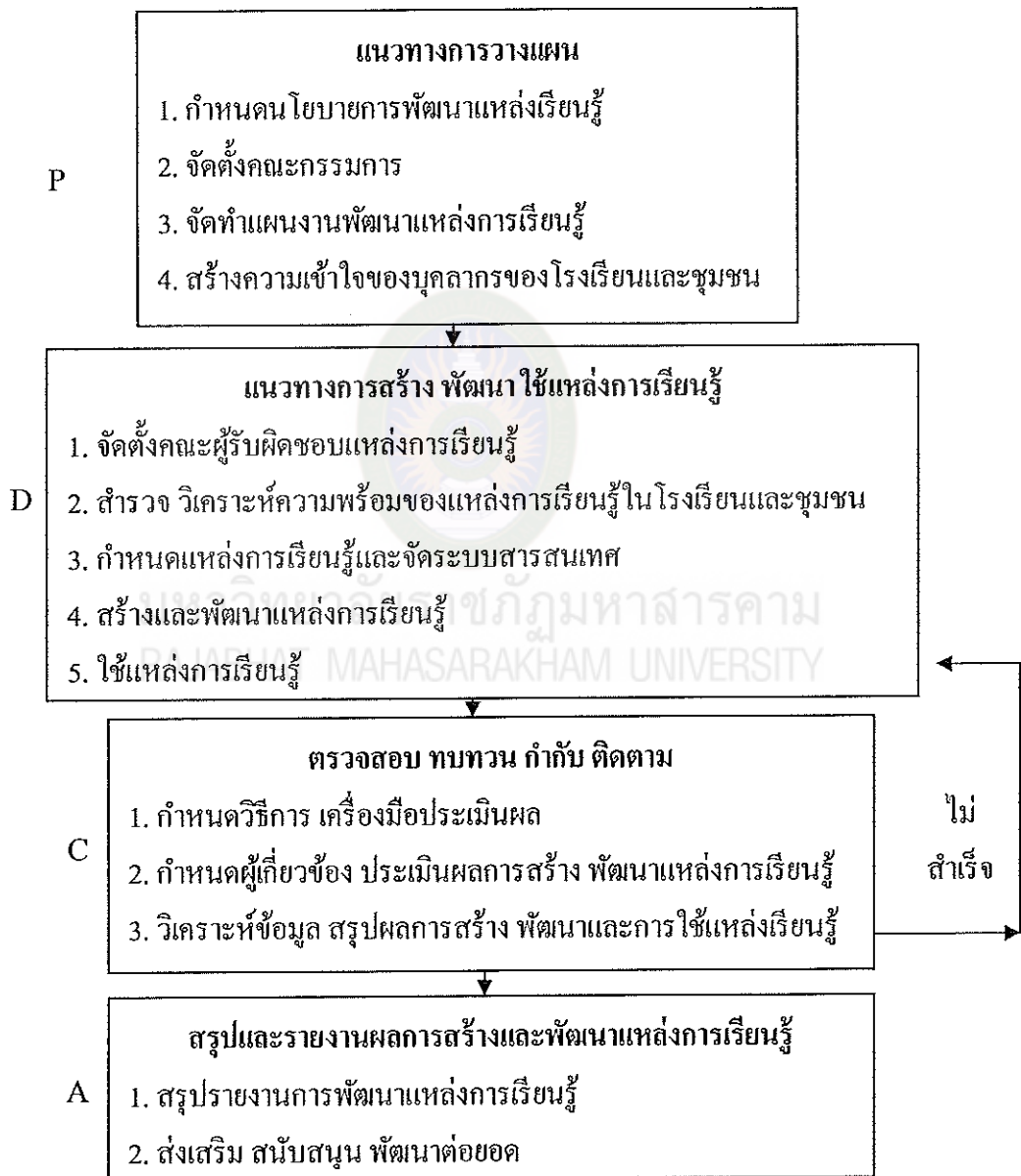
ตารางที่ 1 การบริหารแหล่งการเรียนรู้ตามวงจรเดมมิ่ง (Deming Cycle : PDCA)

การวางแผน	การดำเนินงาน	การประเมินผล	การพัฒนา และปรับปรุง
1. ตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ 2. กำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์และเป้าหมาย 3. จัดประชุมบุคลากร สร้างความตระหนักและ ร่วมกันวางแผน 4. จัดทำแผน โครงการ 5. กำหนดมาตรฐาน การปฏิบัติงานการจัดการ แหล่งการเรียนรู้ 6. ตรวจสอบมาตรฐาน การปฏิบัติงาน	1. พัฒนาบุคลากร 2. จัดทรัพยากร อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก และสนับสนุนทรัพยากร 3. ดำเนินงานการจัดแหล่ง การเรียนรู้ 4. นิเทศ กำกับ ติดตาม	1. การวางกรอบ การประเมิน 2. ประเมินผล 3. สรุปผลและ จัดทำรายงาน	นำข้อมูลมา ปรับปรุงและพัฒนา

ในส่วนของการดำเนินงานสถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้ การดำเนินงานแหล่งการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสนับสนุนครูผู้สอนให้นำแหล่งการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 3) ได้กำหนดแนวทางในการบริหารแหล่งเรียนรู้ตามวงจรเดมมิ่ง ซึ่งการบริหารงานตามวงจรเดมมิ่ง เป็นวงจรที่นิยมนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างแพร่หลาย รายละเอียดดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การบริหารแหล่งเรียนรู้ตามวงจรเดมมิ่ง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 3)

พร พันธุ์โอสถ (2548 : 14-15) ได้กล่าวถึง แนวทางการบริหารจัดการและสร้าง
เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ดังนี้

1. สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในและนอกสถานศึกษา
2. จัดทำรายงานข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้
3. ประชุมกำหนดรายการความร่วมมือในการเป็นเครือข่ายดังนี้
  - 3.1 การสร้าง/ผลิตสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี
  - 3.2 การจัดระบบการจัดเก็บสื่อ นวัตกรรม
  - 3.3 การจัดการให้บริการ
  - 3.4 การแลกเปลี่ยนสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ
  - 3.5 การยืมสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ ระหว่างแหล่งเรียนรู้
  - 3.6 การจัดระบบเชื่อมโยงเครือข่าย
4. ดำเนินการพัฒนาเครือข่าย
5. ดำเนินการใช้เครือข่ายเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
6. ประเมินผลการใช้และรายงานผล

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำแนวทางการบริหารแหล่ง
เรียนรู้ตามวงจรเคมมิ่งของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมาใช้เป็นกรอบในการ
วิจัยครั้งนี้ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ 2) การดำเนินการ
ใช้แหล่งเรียนรู้ 3) การตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ และ 4) การประเมินผลการนำ
แหล่งเรียนรู้ไปใช้

1. การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้

การวางแผน เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญของการบริหารแหล่งเรียนรู้ตามวงจรเคมมิ่ง
เพราะทุกขั้นตอนของวงจรเคมมิ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการวางแผน ถ้ามีการวางแผนที่ดี การ
บริหารแหล่งเรียนรู้ก็สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่ง
นักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กล่าวถึง การวางแผนการบริหารแหล่ง
เรียนรู้ไว้ดังนี้

ชนิศา วิสสะมิตน์นัท (2541 : 44) ได้เสนอขั้นตอนในการวางแผนใช้แหล่งเรียนรู้
ดังนี้

การวางแผนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนและครูผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและในท้องถิ่น ร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน หรือมอบหมายให้สำรวจแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่น การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศสามารถทำได้หลายรูปแบบตามความต้องการของผู้ใช้และประเภทแหล่งเรียนรู้ จำแนกได้ดังนี้

1. จำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้
2. จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้/กลุ่มวิชา

การจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ ควรดำเนินการควบคู่กับการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนตามแนวทางดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร ความต้องการของครูและนักเรียน
2. กำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมาย
3. วางแผนร่วมกัน ระหว่างผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ
4. กำหนดโครงการ/งาน กิจกรรมการจัดการแหล่งเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 42-59) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการวางแผนการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยครูจะต้องวางแผนการสอน ผู้บริหารจะต้องวางแผนการบริหารการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งขั้นตอนการวางแผนต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียด เพื่อการใช้ที่สมบูรณ์และดีที่สุด การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพ จะทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรและความต้องการของครูและนักเรียน
2. กำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมาย วางแผนร่วมกันระหว่างผู้ใช้และผู้

ให้บริการ

3. กำหนดโครงการ กิจกรรม การจัดหรือหาแหล่งเรียนรู้
4. จัดทำแผนปฏิบัติงานและการวางแผนการใช้ นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญใน

การส่งเสริมให้ผู้เรียนและครูผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่น

5. ร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรพื้นฐานของโรงเรียนมอบหมายให้ดำเนินการวางแผน ดังนี้

5.1 การสำรวจแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียน

5.2 จัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ทั้งในระดับ โรงเรียนและระดับ
ท้องถิ่น

5.3 จัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ โดย

5.3.1 จัดประชุม สัมมนา ให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์
ให้กับบุคลากรในโรงเรียน

5.3.2 พาไปทัศนศึกษา ดูงานแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ

5.3.3 จัดศูนย์วิทยากร รวบรวมความรู้ไว้ให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง

5.3.4 จัดการแข่งขัน ประกวดการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

5.3.5 นิเทศภายใน เพื่อส่งเสริมการใช้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

5.3.6 ประเมินและติดตามผลการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการและ
การใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

การนำข้อมูลจากการสำรวจแหล่งเรียนรู้มาจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ รูปแบบ
ข้อมูลสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนและ ในท้องถิ่น สามารถจัดทำได้ตามความต้องการ
ของผู้ใช้และประเภทของแหล่งเรียนรู้โดยจำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่ม
สาระการเรียนรู้ ซึ่งการจัดทำสารสนเทศจำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
สามารถใช้แบบสำรวจ เพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในท้องถิ่นอย่างละเอียด สำหรับครูผู้สอน
และผู้เรียน นำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดแผนการใช้แหล่งเรียนรู้

ศุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545 : 109-112) ได้ให้แนวคิดในการจัดเตรียมการ
ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ดังนี้

1. ควรมีการสำรวจและจัดทำทะเบียนและผังหรือแผนที่ของแหล่งเรียนรู้ทั้งที่
เป็นสถานที่ บุคลากรและสื่อต่าง ๆ เช่น

1.1 แหล่งวิทยากรในชุมชน

1.2 แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

1.3 แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและศาสนา

1.4 แหล่งเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

1.5 แหล่งเรียนรู้จากสิ่งพิมพ์ สื่อ วัสดุทัศนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.6 ศูนย์เผยแพร่ข่าวสาร เหตุการณ์ในชุมชน

1.7 วิธีการดำเนินชีวิต

1.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน

2. ควรสร้างความเข้าใจและขอความร่วมมือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดประชุมเสวนากันอย่างแพร่หลายเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
3. ควรจัดทำแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับ
  - 3.1 การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับแหล่งเรียนรู้
  - 3.2 การวางแผนและการติดต่อประสานงาน
  - 3.3 การกำหนดจุดประสงค์และสาระการเรียนรู้
  - 3.4 การวางแผนวิธีการศึกษาหาความรู้และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
  - 3.5 สรุปสาระการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้
4. นำเสนอตัวอย่าง โรงเรียน ที่จัดกิจกรรมการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้ดี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 4) ได้กำหนดแนวทางในการวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โรงเรียนกำหนดนโยบายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยทำความเข้าใจนโยบายตามแผนหลัก หลักสูตร รวมทั้งแนวดำเนินการของโรงเรียนในฝัน เพื่อกำหนดนโยบายการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ โดยให้คณะครูมีส่วนร่วมในการกำหนด
2. จัดตั้งคณะกรรมการสำรวจแหล่งการเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์สภาพความพร้อมในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน ซึ่งอาจประกอบด้วย
  - 2.1 ผู้บริหารโรงเรียน
  - 2.2 ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ฝ่ายวิชาการ
  - 2.3 หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ
  - 2.4 หัวหน้างานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
  - 2.5 ผู้เกี่ยวข้องที่โรงเรียนพิจารณาตามความเหมาะสม
3. จัดทำแผนงานพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ คณะกรรมการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ มีบทบาทหน้าที่สำคัญที่จะเป็นผู้สำรวจ วิเคราะห์ความพร้อม รวบรวมข้อมูลแล้วจัดทำแผนพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสม
4. สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนดำเนินการสร้างความเข้าใจกับบุคลากรทุก ๆ ฝ่ายในโรงเรียนและบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครือข่ายผู้ปกครอง เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญมีส่วนร่วมในการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้

5. ประชาสัมพันธ์โครงการ โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้ครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจตรงกัน เกิดความร่วมมือในการสนับสนุน ช่วยเหลือเพื่อให้แหล่งการเรียนรู้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า

การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และมีการแต่งตั้งคณะทำงานอย่างชัดเจนเป็นระบบ เพื่อเป็นการวางแผนดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้

การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่นำแผนงานหรือโครงการที่ได้วางแผนไว้มาลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นสถานที่จริงหรือของจริงที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและตระหนักในคุณค่าของแหล่งเรียนรู้นั้น ซึ่งมีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กล่าวถึง การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

ชนิดา วิสะมิตนันท์ (2541 : 44) ได้กล่าวถึงการให้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าต่อผู้เรียนมากที่สุด โรงเรียนควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการ

1.1 ประชุมชี้แจงบุคลากร ทำความเข้าใจรายละเอียดของแผนงานการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้

1.2 กำหนดรายละเอียดการดำเนินงาน

1.3 จัดหางบประมาณ

1.4 จัดเตรียมเอกสารประกอบการศึกษา (ใบงาน)

1.5 เตรียมอาหาร พาหนะและสถานที่

2. การประสานงาน

- 2.1 ติดต่อ ประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร หรือผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ก่อนไปใช้บริการ
- 2.2 ประสานงานติดต่อกับวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ (ถ้ามี)
- 2.3 ประสานงานกับครูผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถนำมาบูรณาการได้

3. การปฏิบัติ

- 3.1 ปฐมนิเทศผู้เรียนกับวิธีการใช้ระเบียบ มารยาทและข้อปฏิบัติในการใช้แหล่งเรียนรู้
- 3.2 กำหนดให้ผู้เรียนบันทึก สรุปรายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้
- 3.3 ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 42) ได้กล่าวถึง แนวปฏิบัติในการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ว่า การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ การปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนหรือในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้และให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าต่อผู้เรียนมากที่สุด โรงเรียนควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียน

- 1.1 ประชาสัมพันธ์
- 1.2 จัดหาทรัพยากร สารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี
- 1.3 จัดเก็บให้เป็นระเบียบ
- 1.4 ผลิตคู่มือการใช้แหล่งเรียนรู้
- 1.5 จัดบริการ
- 1.6 จัดกิจกรรมแนะนำการใช้และรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้

2. การปฏิบัติใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

- 2.1 การเตรียมการ โดยการดำเนินการ ดังนี้
  - 2.1.1 ประชุมชี้แจงบุคลากร ทำความเข้าใจในรายละเอียดของแผนการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้
  - 2.1.2 กำหนดรายละเอียดในการดำเนินงาน
  - 2.1.3 จัดหางบประมาณ
  - 2.1.4 จัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียน (ใบงาน)

2. 1.5 เตรียมอาหาร พาหนะ และสถานที่

2.2 การประสานงาน โดยการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร หรือผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ก่อนไปใช้บริการและประสานงานกับครูผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถบูรณาการ ได้

2.3 การปฏิบัติ เริ่มดำเนินการจากปฐมนิเทศผู้เรียนเกี่ยวกับวิธีการใช้ ระเบียบมารยาท และข้อควรปฏิบัติในการใช้แหล่งเรียนรู้ กำหนดให้ผู้เรียนบันทึก สรุปรายงาน ผลการปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้และดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติการที่กำหนด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 5) ได้กำหนดแนวทางใน การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนอาจมีแนวทางการสร้าง พัฒนา และใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ ซึ่งอาจประกอบด้วย บุคลากร ดังต่อไปนี้

- 1.1 รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
- 1.2 หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้
- 1.3 หัวหน้างานห้องสมุด
- 1.4 หัวหน้าศูนย์คอมพิวเตอร์ของโรงเรียน

โดยมีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ตามความ พร้อมที่ได้ดำเนินการสำรวจ และวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งใน โรงเรียนและชุมชน กำหนดแหล่ง เรียนรู้และจัดระบบสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

2. สร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ดำเนินการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตาม สารสนเทศที่มีอยู่ ให้มีประสิทธิภาพจัดระบบการใช้ สำหรับผู้เรียน และผู้สนใจ

3. ใช้แหล่งเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สนใจได้ใช้แหล่งเรียนรู้อย่างเหมาะสมและ คุ่มค่า มีการรวบรวมข้อมูลการใช้ เพื่อเป็นข้อมูลกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ต่อไป

การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ได้ 2 วิธี คือ การใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและการ ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. การใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน มีแนวทางดำเนินการดังนี้
  - 1.1 ประชาสัมพันธ์
  - 1.2 จัดหาทรัพยากร สารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี
  - 1.3 จัดเก็บให้เป็นระเบียบ

1.4 จัดทำคู่มือการใช้แหล่งเรียนรู้

1.5 จัดกิจกรรมแนะนำการใช้และรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้

2. การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น มีแนวทางดำเนินการดังนี้

2.1 การเตรียมการ โดยการดำเนินการ ดังนี้

2.1.1 ประชุมชี้แจงบุคลากร ทำความเข้าใจในรายละเอียดของแผนการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้

2.1.2 กำหนดรายละเอียดในการดำเนินงาน

2.1.3 จัดหางบประมาณ

2.1.4 จัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียน (ใบงาน)

2.1.5 เตรียมอาหาร พาหนะ และสถานที่

2.2 การประสานงาน โดยการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร หรือผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ก่อน ไปใช้บริการและประสานงานกับครูผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถบูรณาการได้

2.3 การใช้แหล่งเรียนรู้ เริ่มดำเนินการจากปฐมนิเทศผู้เรียนเกี่ยวกับวิธีการใช้ระเบียบ มารยาท และข้อควรปฏิบัติในการใช้แหล่งเรียนรู้ กำหนดให้ผู้เรียนบันทึกสรุปรายงานผล

ดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติงานใน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยมีผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ สํารวจแหล่งเรียนรู้ และจัดทำข้อมูล สารสนเทศอย่างเป็นระบบ ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน และนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

3. การตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้

การตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง สถานศึกษาควรมีการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ เพื่อเป็นการตรวจสอบ ติดตามว่าสถานศึกษาได้มีการดำเนินงานครบตามแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมการใช้แหล่งเรียนรู้ตามที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ซึ่งมีนักวิชาการ ได้กล่าวถึง การตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

สมศักดิ์ สินธุระเวชย์ (2542 : 39-41) กล่าวถึง การตรวจสอบ (Check-c) ว่าทำให้ทราบถึงสภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนไว้โดยมีกระบวนการ ดังนี้

กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ รวบรวมข้อมูล พิจารณากระบวนการทำงานเป็นตอน ๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้การรายงานและเสนอผลการประเมินรวม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 5) ได้กล่าวถึงการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการนิเทศ ตรวจสอบ และติดตามการพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไข ปัญหาอุปสรรคในระหว่างการดำเนินการ มีแนวทางดำเนินการดังนี้

1. กำหนดวิธีการ เครื่องมือประเมินผล
2. ผู้เกี่ยวข้องประเมินผล การสร้าง พัฒนาแหล่งเรียนรู้
3. วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการสร้าง พัฒนา และใช้แหล่งเรียนรู้

จากการศึกษาความหมายดังกล่าวข้างต้นของการตรวจสอบสรุปได้ว่า การตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การตรวจสอบและติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ ติดตาม รวบรวม ข้อมูลและตรวจสอบ ติดตาม กระบวนการปฏิบัติงานอย่างเป็นขั้นตอน

4. การประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้

การประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สถานศึกษาควรทำการประเมินผล เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ สามารถนำผลการประเมินที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการบริหารแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งมีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กล่าวถึง การประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ ดังนี้

ชนิดา วิษะมิตนันท์ (2541 : 44) ได้กล่าวถึงวิธีการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน เพื่อทราบความสำเร็จของการดำเนินงานในรอบปี หรือประเมินผลเป็นระยะตลอดปีการศึกษา ได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. การประเมินก่อนการใช้แหล่งเรียนรู้
2. การประเมินระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้
3. การประเมินหลังการใช้แหล่งเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 42) กล่าวถึง แนวปฏิบัติในการประเมินผลการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ว่า จะต้องมีการตรวจสอบ หรือประเมินควบคู่กันไป มีวัตถุประสงค์

พิจารณารายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้หรือกลุ่มวิชาต่าง ๆ เพื่อรายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้สถิติการใช้ทรัพยากร สารสนเทศที่ใช้บริการ รวมทั้งอุปสรรคปัญหาให้โรงเรียนพิจารณาเพื่อสรุปผลรายงานพร้อมด้วยข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไข เพื่อประกอบการวางแผนและโครงการในปีต่อไป และเพื่อให้ทราบความสำเร็จในการดำเนินงานหรือประเมินผลเป็นระยะ ๆ โดยวิเคราะห์ผลสำเร็จหรือไม่ ยังมีปัญหาข้อบกพร่องอย่างไร การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้อาจทำได้ 3 ลักษณะ คือ การประเมินก่อนการใช้แหล่งเรียนรู้ การประเมินระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้ และการประเมินหลังการใช้แหล่งเรียนรู้ ในการดำเนินงานในโรงเรียนมีขั้นตอนการประเมิน ดังนี้ กำหนดกรอบการประเมินผล การสรุปผล และจัดทำรายงาน สำหรับวิธีการและหลักการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้นั้น ต้องอาศัยข้อมูลที่รวบรวมไว้และใช้วิธีการที่หลากหลาย และต้องมีหลักการและแนวทางในการประเมินคือ

1. การประเมินผลรวมกันให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
2. การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องและ

สม่ำเสมอ

3. คุณค่าของการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้นั้น อยู่ที่การนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นและเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่แล้วมา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 6) ได้กล่าวถึงการประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ดังนี้

1. โรงเรียนกำหนดให้มีการประเมิน ทบทวน ปรับปรุงกระบวนการดำเนินการเพื่อให้เกิดการพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ตามแผนหลักและแนวดำเนินการของโรงเรียนในพื้นที่ โรงเรียนกำหนดไว้ ตามบริบทของโรงเรียนเอง

2. โรงเรียนได้กำหนดวิธีการ และเครื่องมือประเมินผลการดำเนินการ การสร้างการพัฒนา และใช้แหล่งเรียนรู้ วิเคราะห์ผลการประเมินและสรุปผลการประเมิน

3. การสรุปรายงานการพัฒนาและใช้แหล่งเรียนรู้ ควรรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เริ่มดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และเสร็จสิ้นการดำเนินการ เพื่อสรุปเป็นรายงานนำเสนอให้หน่วยงานต้นสังกัดทุกระดับและผู้เกี่ยวข้องทราบ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการใช้แหล่งเรียนรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดต่อไป

การประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้นั้น ผู้บริหาร ครูและผู้เกี่ยวข้องควรมีการประเมินการใช้แหล่งเรียนรู้ เพื่อเป็นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและใช้ประโยชน์

ได้อย่างคุ้มค่าต่อไป โดยกำหนดระยะเวลาในการประเมิน เช่น ก่อนใช้ ระหว่างการใช้ และ หลังจากการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ เมื่อกำหนดเวลาแล้วลงมือดำเนินการประเมิน โดยมีวัตถุประสงค์พิจารณาผลงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ รวมทั้ง ปัญหา อุปสรรคให้โรงเรียน พิจารณา เพื่อสรุปผลรายงานพร้อมด้วยข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไขซึ่งมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดผู้รับผิดชอบการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้
2. กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ และเครื่องมือในการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้
3. สรุปผลการใช้แหล่งการเรียนรู้
4. จัดทำรายงานผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

การประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ หมายถึง การประเมินผล สรุปผล และ รายงานผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ เพื่อนำผลการประเมินไปปรับใช้ในการพัฒนาการบริหาร แหล่งเรียนรู้ต่อไป

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาตามประกาศ กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่การศึกษา ลงวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ประกาศ กระทรวงศึกษาธิการเรื่อง ปรับปรุงแก้ไขการกำหนดเขตพื้นที่การศึกษา และกำหนดเขตพื้นที่ การศึกษาเพิ่มเติม พ.ศ. 2550 ลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ปรับปรุงแก้ไขการกำหนดเขตพื้นที่การศึกษา และกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 ลงวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2551 โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 บัดนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีเขตพื้นที่การ ศึกษาประถมศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นั้น ได้กำหนดและแก้ไขเปลี่ยนแปลง เขตพื้นที่การศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 183 เขต โดยให้เขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 เปลี่ยนแปลงเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ประกอบด้วยท้องที่ อำเภอศรีสงคราม ท่าอุเทน บ้านแพง นาทม โพนสวรรค์และนาหว้า จังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ที่

อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 127 ตอนพิเศษ 98 ง : 28, 38) โดยมีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 185 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2556 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 32,311 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ตั้งอยู่ที่ ถนนศรีสงคราม – ท่าดอกแก้ว บ้านปฏิรูป ตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

1. ขนาดและที่ตั้ง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ประกอบด้วยสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่รวม 6 อำเภอได้แก่ อำเภอท่าอุเทน อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาหว้า อำเภอบ้านแพง อำเภอโพนสวรรค์ และอำเภอนาทมมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดอำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

ทิศตะวันออก ติดแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขง เป็นแนวกันพรมแดน

ทิศใต้ติด อำเภอเมืองนครพนม

ทิศตะวันตก ติดอำเภอกุสุมาลย์ อำเภออากาศอำนวยและอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

2. พื้นที่และระยะทาง

ทั้ง 6 อำเภอในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 มีพื้นที่ทั้งหมดรวม 2,829.49 ตารางกิโลเมตร ระยะทางจากแต่ละอำเภอถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีดังนี้

จาก อำเภอบ้านแพง ระยะทาง 45 กิโลเมตร

จาก อำเภอนาทม ระยะทาง 40 กิโลเมตร

จาก อำเภอท่าอุเทน ระยะทาง 42 กิโลเมตร

จาก อำเภอโพนสวรรค์ ระยะทาง 62 กิโลเมตร

จาก อำเภอนาหว้า ระยะทาง 28 กิโลเมตร

3. การคมนาคม

ถนนเชื่อมระหว่างอำเภอเป็นถนนลาดยาง ถนนระหว่างตำบล ระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง

4. สภาพเศรษฐกิจ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนั้นเป็นอาชีพหัตถกรรม เช่น ทอผ้า จักรสาน เป็นต้น

5. สภาพสังคม

เป็นสังคมการเกษตร หมคฤดูการทำนาส่วนมากจะเดินทางไปทำงานต่างถิ่น นอกจากนี้สังคมประชาชนในพื้นที่จะประกอบไปด้วยชนหลายเผ่าพันธุ์ หลากหลายวัฒนธรรม แต่ประชาชนก็จะอยู่ ร่วมกัน ได้อย่างสงบสุข

6. ประชากรและการปกครอง

แบ่งการปกครอง เป็น 6 อำเภอ 40 ตำบล 479 หมู่บ้าน เทศบาลตำบล 6 แห่ง และ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 37 แห่ง รวมจำนวนประชากร 293,947 คน (องค์การปกครอง จังหวัดนครพนม. 2556 : 2)

7. สภาพการบริหารการจัดการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยการยุบรวมหน่วยงานทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ภายในจังหวัดนครพนม ดังนี้

1. สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีสงครามอำเภอนาหว้า อำเภอบ้านแพง อำเภอท่าอุเทน อำเภอโพนสวรรค์และอำเภอนาทม

2. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาหว้า อำเภอบ้านแพง อำเภอท่าอุเทน อำเภอโพนสวรรค์ และอำเภอนาทม

สภาพการจัดการศึกษาใน 6 อำเภอ ในพื้นที่บริการของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 จัดระบบการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งดำเนินการ 3 รูปแบบ ดังนี้

การศึกษาในระบบ 2 ระดับ คือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการจัดการศึกษา ระดับอุดมศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับ ประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งดำเนินการ โดยภาครัฐและภาคเอกชน

การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และระดับปริญญาตรี การศึกษานอกระบบ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือประเภทที่สามารถแบ่งเป็นระดับตามการศึกษาในระบบได้ กับประเภทที่ไม่แบ่งเป็นระดับ คือ รายวิชา หรือกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนได้รับการศึกษาหรือฝึกอบรมตามความต้องการ แต่อาจเป็นการเก็บรวบรวมผลการเรียนรู้สะสมไว้เพื่อเทียบเป็นระดับ โดยใช้การศึกษาในระบบเป็นหลักในการเทียบการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เป็นรูปแบบการศึกษาแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ตามศักยภาพ

8. ภารกิจหลัก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้อง กับนโยบายมาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น
2. วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษาและหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานรับทราบและกำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว
3. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
4. กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา
5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษา
7. จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันอื่น

9. ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษา

10. ประสาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะกรรมการและคณะที่ทำงาน ด้านการศึกษา

11. ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่ การศึกษา

12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจกรรมภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้ เป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่มอบหมาย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 จึงนำกรอบแนวทาง ในการปฏิรูปการศึกษารอบสองมากำหนดนโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการศึกษา โดยให้สถานศึกษาจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ วิทยาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหา ความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อ เสริมสร้าง ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (กรมวิชาการ, 2545 : 43) และแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบันที่มีอยู่ในพื้นที่ให้บริการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครพนม เขต 2 ส่วนมากแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่หลากหลายในเชิงวิชาการ และเทคโนโลยี ดูได้จาก แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีดังต่อไปนี้

แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ที่จัดให้มีใน โรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้า เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศีลธรรม ฯลฯ ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเช่นห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่ง น้ำในโรงเรียน ฯลฯ นั้นยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งเห็นได้จาก แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วนั้น ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ที่มีในชุมชนครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียง โรงเรียน และชุมชนที่โรงเรียนพำนักเรียน ไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟังนา สวนผัก แหล่งทอผ้า ร้านอาหาร คนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ฯลฯ นั้นส่วนมากแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่หลากหลายในเชิงวิชาการและเทคโนโลยี ดูได้จาก แหล่งเรียนรู้ต่างๆที่มี ดังต่อไปนี้ (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและการปกครอง. 2553 : 5)

1. อำเภอท่าอุเทน ได้แก่ พระธาตุท่าอุเทน พระบางวัด ไตรภูมิ รอยเท้า ไคโนเสาร์
2. อำเภอนาหว้า ได้แก่ วัดพระธาตุประสิทธิ์
3. อำเภอบ้านแพง ได้แก่ น้ำตกตาดขาว น้ำตกตาดโพธิ์ อุทยานแห่งชาติภูถ้ำกา
4. อำเภอศรีสงคราม ได้แก่ พระพุทธพระเนาว์ พิพิธภัณฑ์หลวงปู่ดี อจลธัมโม ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแค ศูนย์ศิลปาชีพบ้านหาดแพง
5. อำเภอโพนสวรรค์ ได้แก่ พระธาตุจำปา วัดสิมมา
6. อำเภอนาทม ได้แก่ วัดหลวงปู่เณรคำ

แหล่งเรียนรู้ทั้งหมดที่กล่าวมา คือ แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษาที่มีอยู่ในเขตพื้นที่ให้บริการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2 ซึ่งแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาที่มีอยู่แล้วนั้น ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษาที่มีอยู่ ซึ่งส่วนมากยังเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เท่านั้นดังที่ได้กล่าวมานั้น จากข้อมูลดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียน ได้พัฒนาเต็มศักยภาพ มีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา สนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

มงคล พลภูมิ (2551 : 102-104) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 มีการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ ด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดสถานศึกษา และตำแหน่งของบุคลากรต่อการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้าน เมื่อพิจารณาจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมพร พิระวงศ์ (2551 : 5) ศึกษาการจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในตำบลโป่งงาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ได้พัฒนาตนเองด้านการใช้สื่อเทคโนโลยี เปิดโอกาสให้บุคลากรไปทัศนศึกษาดูงาน ใช้งบประมาณจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน จัดทำแนวทางรองรับงบประมาณสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ ได้จัดหาเครื่องมือ สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดูแลวัสดุอุปกรณ์ให้ใช้งานได้ และได้วางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้ภายในและภายนอกสถานศึกษา ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะ ผู้ตอบแบบสอบถามครึ่งหนึ่งเห็นว่าบุคลากรมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานแต่มีส่วนน้อยเห็นว่า ควรจัดหางบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอและให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ

ภัทรานิษฐ์ บุญส่ง (2552 : 61-68) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ประเภท ได้แก่ 1) คติ ความคิด ความเชื่อ 2) ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี 3) การประกอบอาชีพในท้องถิ่น และ 4) เทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน มีรูปแบบการ

ใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) สถานศึกษาและปราชญ์ชาวบ้านร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) สถานศึกษาเชิญปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) สถานศึกษานำนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) สถานศึกษาดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้

วุฒิชัย สุบินมรัตน์ชัย (2552 : 7) ศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 2 พบว่า 1) ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตรเขต 2 พบว่า โดยภาพรวมทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1.1) ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก โดยมีระดับปัญหามากที่สุดที่การสร้างความรู้ ความเข้าใจกับบุคลากรในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ และมีระดับปัญหาน้อยที่สุดที่การประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งการเรียนรู้ภายใน โรงเรียนให้บุคลากรทางการศึกษา ทราบ 1.2) ด้านวางแผนการสร้างแหล่งการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับปัญหามากที่สุดที่การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแหล่งการเรียนรู้ และมีระดับปัญหาน้อยที่สุดที่การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น/ชุมชน 1.3) ด้านการใช้งานแหล่งการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับปัญหามากที่สุดที่กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของกลุ่มสาระ การเรียนรู้ และมีระดับปัญหาน้อยที่สุดที่การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการ ใช้งานแหล่งการเรียนรู้ใน โรงเรียนและนอกโรงเรียน 1.4) ด้านการประเมินแหล่งการเรียนรู้ใน โรงเรียนและนอกโรงเรียนปัญหาปานกลาง โดยมีระดับปัญหามากที่สุดที่ การกำหนดเกณฑ์การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ตามกิจกรรมการเรียนการสอน และมีระดับปัญหาน้อยที่สุดที่การวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน 1.5) ด้านปรับปรุงแหล่งการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับปัญหามากที่สุดที่การวิเคราะห์และประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 2) ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 2 จำแนกตามข้อมูลของบุคลากรทางการศึกษา ที่มีข้อมูลพื้นฐานแตกต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมมีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวางแผนการสร้างแหล่งการเรียนรู้ ด้านการใช้งานแหล่งการเรียนรู้ และด้านการประเมินแหล่งการเรียนรู้ มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน 3) สภาพปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียนขนาดเล็ก

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 2 พบว่า มีปัญหาเรื่องของการขาดงบประมาณในการจัดหาและพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง

สุขสันต์ หอมมาน (2552 : 6) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน กรณีศึกษาโรงเรียนฝายกวางวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษา จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของโรงเรียนฝายกวางวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่น รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติตามแผนและด้านการปรับปรุงแก้ไข ส่วนข้อที่มีค่าน้อยกว่าข้ออื่น คือ ด้านการตรวจสอบประเมิน ส่วนสภาพปัญหาของการจัดการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของโรงเรียนฝายกวาง วิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ปัญหาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่น รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติตามแผน ด้านการปรับปรุงแก้ไข ส่วนด้านการตรวจสอบประเมินมีค่าน้อยกว่าด้านอื่น

ทัศนีย์ อันติมานนท์ (2553 : 3) การบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองตะกั่วป่าจังหวัดพังงา พบว่า 1) สภาพการบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองตะกั่วป่าจังหวัดพังงา ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นอันดับแรก คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ครู ใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การกำกับติดตามประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ การสำรวจแหล่งเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง 2) แนวทางการพัฒนาในการบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองตะกั่วป่า จังหวัดพังงา มีดังนี้

ด้านที่ 1 แนวทางในการสำรวจแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารมีการประชุมปรึกษาหารือกับคณะครู แต่งตั้งครูและบุคลากรของโรงเรียนหรือผู้เกี่ยวข้องมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยคำนึงถึงเนื้อหาวิชาที่จัดการเรียนรู้ให้ชัดเจน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่ใกล้ชิดตัวให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดตามมาตรฐานของหลักสูตร ควรมีการสำรวจแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแบบของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ และควรดำเนินการในลักษณะบูรณาการให้เกิดผลประโยชน์

ด้านที่ 2 แนวทางในการจัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ ให้จัดทำเป็นเล่มแบ่งแยกตามประเภทหมวดหมู่ชัดเจนตามลำดับความสำคัญ โดยทำการคัดเลือกและลงทะเบียนแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ และ โรงเรียนจัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ให้แก่ครูและผู้เกี่ยวข้องรับทราบ

ด้านที่ 3 แนวทางในการส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนอย่างจริงจัง มีการสนับสนุนครูใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ กระตุ้นให้ครูพัฒนาตนเองตลอดเวลา จัดตั้งศูนย์พัฒนาแหล่งเรียนรู้และจัดห้องสมุดให้เป็นมุมทรัพยากรทางปัญญาสนับสนุนให้มีการสืบค้นหาจากเว็บไซต์ นอกจากนี้จัดอบรมครูจัดตั้งชมรมมัลติมีเดียเพื่อการส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและให้ครูจัดทำหลักสูตร โดยบรรจุเรื่องแหล่งเรียนรู้ไว้ในหลักสูตรด้วย

ด้านที่ 4 แนวทางในการกำกับ ติดตาม ประเมินผล การใช้แหล่งเรียนรู้มีการติดตามประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุง ช่อมบารุงแหล่งเรียนรู้ให้ใช้ประโยชน์ได้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้เป็นระยะ จากการสังเกต สัมภาษณ์ สอบถามความพึงพอใจ

บุษบา ภูคอนทอง (2553 : 9) การบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน พบว่า การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนตามภารกิจการบริหารในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการนำองค์กร และด้านการควบคุม เรียงตามลำดับ การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนจำแนกตามประเภทแห่งเรียนรู้ในภาพรวมมีการ บริหารอยู่ในระดับมาก และพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยระดับการบริหารรายประเภทพบว่า ประเภทบุคคล ประเภทวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเภทสถานที่ และประเภททรัพยากรธรรมชาติ เรียงตามลำดับ ข้อเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียนควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งโรงเรียน ชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีบุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชน จัดทำข้อมูลสำหรับแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้มีความเป็นปัจจุบัน จัดสรรงบประมาณเพื่อปรับปรุง ดูแล และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร ควรกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชุมชน มีการประสานงานกับชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ประดิษฐ์ อุ้นหนองกุ้ง (2553 : 11) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 พบว่า

1. สภาพการบริหารแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 พบว่า โดยภาพรวมและรายกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่ม พบว่า กลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น รองลงมาคือ กลุ่มประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยยึดหลักพึ่งตนเอง ส่วนความคิดเห็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือกลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อในท้องถิ่น

2. ปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มเห็นว่าส่วนมากอยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนกลุ่มศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย 3) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างกันมีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายกลุ่มแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็น โดยภาพรวมและรายกลุ่มเกือบทุกกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นกลุ่มกลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อในท้องถิ่น มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

อุมาวดี ยลวงศ์ (2553 : 3) สภาพปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 2 พบว่า แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 2 ที่มีครบทุกโรงเรียน ได้แก่ ห้องเรียน และสนามกีฬา และที่ไม่มีในสถานศึกษาเลยคือสวนวรรณคดี แหล่งเรียนรู้ที่พบปัญหาน้อยที่สุดคือห้องเรียน และพบปัญหามากที่สุดคือสวนวรรณคดี ในด้านสภาพปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาทั้ง โดยรวมและรายด้านมี สภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง สภาพปัญหาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเรียงตามลำดับสภาพปัญหา คือ การปรับปรุงแก้ไขชิ้นงานดำเนินงาน ชิ้นการตรวจสอบ ชิ้นการวางแผน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนกับครูผู้สอน จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานพบว่าทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันและ อยู่ในระดับปานกลาง จำแนกตามขนาดของโรงเรียนพบว่าทั้ง โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาที่สำคัญ คือ จัดสรร

งบประมาณเพื่อทำการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่มีและปรับปรุง แก้ไข พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ปราณี ใบทอง (2554 : 7) การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนกับงานวิชาการของครู โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบ้านตาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 พบว่า 1) การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนกับงานวิชาการของครู โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบ้านตาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ในการพัฒนางานวิชาการได้อย่างมีคุณภาพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน อยู่ในระดับมาก 2) ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีต่อการ ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนกับงาน วิชาการของครู โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบ้านตาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ในภาพรวม ไม่มีความแตกต่างกัน

วรจักร ใจเกล้า (2554 : 8) สภาพการบริหารแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด พบว่า 1) สภาพการบริหารแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากและปานกลาง โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ การตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ 2) การเปรียบเทียบสภาพการบริหารแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด จำแนกตามสถานภาพ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติยกเว้นการวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อจำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นการตรวจสอบ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้

2. งานวิจัยต่างประเทศ

กิลเลียม (Gilliams. 1975 : 142 - A) ได้ทำการวิจัยทัศนของนิสิตใหม่ระดับปริญญาตรีที่มีต่อแหล่งเรียนรู้ของมหาวิทยาลัย โคโลัมเบีย ผลการวิจัยพบว่าทัศนของนิสิตใหม่ที่มีต่อแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยจะเปลี่ยนในช่วงระหว่างสองภาคเรียนแรก และทัศนของนิสิตใหม่ที่มีต่อแหล่งเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยจะลดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งสิ้นปี

การศึกษา ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ใกล้เคียงกับผลการศึกษาของผู้ทำวิจัยในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกัน

สติเฟิน (Stephen. 1992 : 3794 - A) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาพบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงตอนกลางมลรัฐอิลลินอยส์ สหรัฐอเมริกา ผู้บริหาร โรงเรียนบางคนไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แต่ในหลาย ๆ โรงเรียนที่ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารและพัฒนาแหล่งเรียนรู้นั้น ทำให้ผลการเรียนของนักเรียน โรงเรียนนั้นดีกว่า โรงเรียนที่ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด

ครอสบี (Crossbe. 2002 : 3654 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาสภาพแวดล้อม ของการเรียนภาษาที่อาศัยเว็บเป็นฐานสำหรับการศึกษาภาษาทางไกล โดยเสนอรูปแบบหนึ่ง สำหรับการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อาศัยเว็บเป็นฐานสำหรับการสอนและการเรียนภาษา ทางไกล รูปแบบนั้นได้รวมปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกันซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อม ดังกล่าว และลงรายการส่วนประกอบพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการสอน และการ เรียนที่อาศัยเว็บเป็นฐาน ผลการศึกษาพบว่า จากสาขาวิชาต่างๆ ที่จะร่วมมือกันปฏิบัติในเรื่อง การพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนภาษา สภาพแวดล้อมการเรียนภาษาที่พัฒนาขึ้นครั้งนี้ให้ หน้าที่ ทั้งสนับสนุนการดำเนินงานชั้นเรียนตามปกติและได้ประโยชน์จากเว็ลด์ไวด์ที่จะให้ โอกาสมากขึ้นในการสอนและการเรียนภาษาที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เมื่อบูรณาการเข้ากับ รูปแบบการสอนจำเพาะสำหรับการเรียนภาษานี้แล้ว สภาพแวดล้อมการเรียน พบว่าเป็นวิธีการ ที่เป็นเอกภาพสำหรับระบบการเรียนรู้ออนไลน์ในเรื่องพื้นฐานการสอน การศึกษาค้นคว้าได้อธิบาย การศึกษาภาคสนามในชั้นเรียนวิชาภาษาจีน ซึ่งใช้แบบที่พัฒนาขึ้นแล้วนี้ ผลการศึกษา ภาคสนามพบว่าให้ทั้งความเข้าใจ ในวิธีการที่นักศึกษาและผู้สอนใช้สภาพแวดล้อมแบบ ร่วมมือกันปฏิบัติที่อาศัยเว็บเป็นฐาน

กรีนวูด (Greenwood. 2002 : 2214 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเรียนรู้ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งประสบความสำเร็จทางการเรียนมากที่สุดและน้อยที่สุด เกี่ยวกับ วิธีการที่นักเรียนรับรู้สภาพแวดล้อมของชั้นเรียนของตน และปัจจัยต่างๆภายในชั้นเรียนที่เพิ่ม หรือขัดขวางการเรียนรู้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้บ่งชี้ว่า มีความไม่เหมือนกัน อย่างมีนัยสำคัญในวิธีการที่นักเรียนผู้ประสบความสำเร็จทางการเรียนมากที่สุดกับน้อยที่สุด รับรู้สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ของชั้นเรียนของตน นักเรียนที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด รับรู้สภาพแวดล้อมชั้นเรียนของตนว่าเป็นการรวมกันมากขึ้นและมุ่งเน้นงานมากขึ้น รับรู้ครูของตน ว่าน่าศรัทธามากขึ้น เอาใจใส่ดูแล และสนับสนุนพวกตนมากขึ้น และรับรู้ว่าคุณค่าตนมี

ทางเลือกมากขึ้นในวิธีการที่พวกคนเรียนรู้ ในทางตรงกันข้ามนักเรียนที่ประสบความสำเร็จน้อยที่สุดรับรู้ชั้นเรียนว่าถูกครุควบคุมมากขึ้นและเป็นการแข่งขันกันมากขึ้นทั้ง ๆ ที่มีความแตกต่างในด้านมิตรภาพ และการสนับสนุนที่กลุ่มตัวอย่างรับรู้แต่นักเรียนทั้งกลุ่มก็สามารถใช้ตัวอย่างวิธีการสอนและสภาพห้องเรียนที่ชัดเจนซึ่งทั้งสองกลุ่มรับรู้ว่ามีหรือชัดเจนของการเรียนรู้ของตน การศึกษายังได้รวมถึงข้อเสนอแนะของนักเรียนสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเพิ่มการเรียนรู้ของพวกเขาขึ้นด้วย ข้อค้นพบในการศึกษาครั้งคงที่ตรงกับงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งปริทัศน์จากสาขาการศึกษา จิตวิทยาและธุรกิจเกี่ยวกับสภาพต่าง ๆ ที่มีจะเพิ่มการเรียนรู้ขึ้น ข้อชี้แนะที่สำคัญของการศึกษานี้ได้แก่ ครูต้องการจะ (ก) สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่เอาใจใส่และสนับสนุนได้กับนักเรียนทุกคน (ข) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยไม่มีการขู่เข็ญที่ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เป็นการแข่งขันน้อยลง และนักเรียนได้รับการสนับสนุนให้สร้างความสัมพันธ์กันและกันที่สนับสนุนได้ (ค) จัดให้นักเรียนมีงานที่น่าสนใจและท้าทายซึ่งทำให้นักเรียนได้ทำในขณะที่สนับสนุนและกระตุ้นความพยายามของนักเรียน (ง) พัฒนาแหล่งสะสมความรู้ขนาดใหญ่เกี่ยวกับวิธีการสอนที่มีประสิทธิผลเพื่อให้ตรงกับความต้องการการเรียนรู้ที่หลากหลายของนักเรียน (จ) รักษาฐานความรู้ให้เป็นปัจจุบัน (ฉ) ถามและฟังนักเรียนเพื่อให้เข้าใจวิธีการที่นักเรียนได้ดีที่สุด และ (ช) หาประสบการณ์ทางวิชาชีพที่จะช่วยให้นักเรียนสะท้อนให้เห็นวิธีการที่จะสามารถปรับปรุงการปฏิบัติของงาน

แพทเชน (Patchen, 2003 : 48 - A) ได้วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนแบบกลุ่มวัฒนธรรมการทำงานที่ได้ผลในโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยมินนิโซตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนแบบรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานในโรงเรียน ใช้แบบสำรวจการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนแบบรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานในโรงเรียน ใช้แบบสำรวจการจัดสภาพแวดล้อมแบบรวมกลุ่มของ Dr. Johnson (ซึ่งมีแบบประเมินค่า 5 ตัวเลือก ของ Likert) กลุ่มตัวอย่างคือครูอนุบาล ครูประถมศึกษาปีที่ 6 และครูใหญ่ใน 18 โรงเรียน ของรัฐมินิโซตา โคลโลราโด และเพนซิลวาเนียได้รับแบบสำรวจตอบรับคืน 357 ชุด คิดเป็น 91 เปอร์เซ็นต์ ของแบบสำรวจทั้งหมด ผลการศึกษา พบว่า 1) มีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างการเรียนการสอนแบบรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานให้ผลผลิต 2) มีนัยสำคัญที่ต่างกันตามระยะเวลาที่โรงเรียนเข้าร่วมโครงการปรับปรุงประสิทธิผลของโรงเรียน ของรัฐมินิโซตา 3) มีนัยสำคัญระหว่างความคิดเห็นของครูใหญ่ที่เข้าร่วม โครงการจัดสภาพแวดล้อมแบบเรียนร่วม 4) เพศ ประสบการณ์ทำงาน ให้ความเห็นที่แตกต่างกันในคำว่า “ค่านิยม” ของการจัด

สภาพแวดล้อม 5) ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องขนาด และประเภทวิชาชีพของโรงเรียน

คีฟ (Keep. 2003 : 21 – A) ได้ศึกษาศูนย์การเรียนรู้วิถีทัศน์ว่า สามารถบูรณาการกับหลักสูตรการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาได้อย่างไร ศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดโทรทัศน์วงจรปิด โดยเชื่อมสัญญาณไปยังห้องเรียน การบริการเรียนเรียงตัดต่อวีดิทัศน์แก่นักเรียนและครู สร้างบทเรียนวีดิทัศน์และชุดการประชุมวีดิทัศน์ซึ่งเป็นการเตรียมประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ รวมทั้งนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลหรือการเรียนอิเล็กทรอนิกส์ภาคสนาม พิพิธภัณฑน์ โรงภาพยนตร์เป็นต้น โดยการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนทางวีดิทัศน์ และความสัมพันธ์ของการเรียนกับวีดิทัศน์กับการเรียนด้วยเทคโนโลยีรูปแบบอื่น ๆ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ครูได้พัฒนาหลักสูตรปรับให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ครูมีโอกาพัฒนาขึ้นในโรงเรียนมีการแนะนำแหล่งเรียนรู้อย่างกว้างขวาง รวมถึงครูสามารถบรรจุการสอนตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ และมีแรงกระตุ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้วีดิทัศน์

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ในการเรียนการสอนมีความจำเป็นต่อการเรียนการสอนอีกทั้งบุคลากรในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ได้เห็นความสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ในการเรียนการสอน แม้จะมีปัญหาในเรื่องงบประมาณ ความไม่สะดวกในการเดินทางไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่ห่างไกล แต่ก็ได้พยายามที่จะนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง สามารถสร้างองค์ความรู้จากปฏิบัติจริงที่ก่อให้เกิดทักษะด้วยตนเอง